

บทที่ ๔

แนวคิดการบริโภคนิยมในสังคมไทย

ในบทนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาพฤติกรรมบริโภคนิยมในสังคมไทย ได้ดำเนินการศึกษารวบรวมแนวคิด ทฤษฎี ปัญหาและผลกระทบที่เกี่ยวข้อง เพื่อในการศึกษาโดยครอบคลุมเนื้อหาสาระสำคัญ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๑ แนวคิดพฤติกรรมการบริโภคนิยม

๔.๑.๑ ความหมายของบริโภคนิยม

บริโภคนิยม หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลต่าง ๆ ที่มีการลอกเลียนแฟชั่นนิยม ไม่ว่าจะเป็นสิ่งของและเครื่องใช้ในชีวิตรประจำวัน จำพวกที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวก อาทิ รถยนต์ รถจักรยานยนต์ โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ ฯลฯ พฤติกรรมการลอกเลียนแฟชั่น ส่วนมากมาจากการโฆษณาชวนเชื่อผ่านสื่อสารสนเทศ ตั้งแต่อินเทอร์เน็ต โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร และอื่น ๆ โดยมุ่งหวังที่จะกระตุ้นพฤติกรรมของผู้บริโภคให้สนใจซื้อสินค้าและบริการประเภทเครื่องอำนวยความสะดวก ว่าต้องแบรนด์เนมยี่ห้อดังเท่านั้นจึงจะได้รับการยอมรับในกลุ่มผู้บริโภคให้มากที่สุด^๑

พระพรหมคุณาภรณ์ ให้ความเห็นว่า บริโภคนิยม คือการที่คนซื้อสินค้าที่ไม่จำเป็นเพราะการได้ซื้อสินค้าเหล่านั้น ทำให้มีความสุข และจะเปลี่ยนไปเป็นผู้มีความกระหาย ฯลฯ ลัทธิบริโภคนิยม จึงหมายถึง วิธีการของผู้แสวงหาความสุข และวิธีการของการมีความสุขกับวัตถุภายนอกเป็นความสุขที่ต้องขึ้นกับวัตถุธรรมภายนอก อันเกิดจากตัณหาที่มาจากธรรมชาติในตัวของมนุษย์เอง ซึ่งพระพุทธองค์ตรัสว่า ตัณหาไม่มีสิ้นสุด ไม่สามารถทำให้พอใจได้อย่างแท้จริง แต่จะมีเพิ่มมากขึ้น ก่อเกิดเป็นค่านิยมของสังคมให้เป็นไปเพื่อสนองตัณหาของตน^๒

จึงน่าวิตกว่า การบริโภคตามกระแสนิยมนับวันจะยิ่งเพิ่มมากมาย กลายเป็นการบริโภคอย่างฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ ทำให้เราต้องสูญเสียเงินทองไปกับการใช้จ่าย มิเพียงเท่านั้น ยังอาจจะส่งผลให้

^๑ Archived at <http://www.thaifamilylearning.com-Content>, 10/7/2556.

^๒ พนิดา อังจันทร์เพ็ญ แบล/เรียบเรียง, พุทธศาสนากับโลกธุรกิจ : การใช้หลักพุทธธรรมในการทำธุรกิจ, บทสนทนาระหว่าง พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กับนายลอเรนส์ แวนเดน มิวเซนเบิร์ก, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๓๖-๓๙.

เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตที่กระทบตนเอง ครอบครัว ทั้งแบบรู้ตัวและเป็นการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยและสิ้นเปลืองโดยใช่เหตุ อันเป็นผลให้หลายครอบครัวมีค่าใช้จ่ายสูงขึ้น สภาพคล่องรายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย จนเกิดการกู้หนี้ยืมเงิน ติดหนี้สิน หลายครอบครัวจำต้องอพยพออกไปขายแรงงานนอกพื้นที่ ทั้งยังต้องทำงานหนักเพื่อให้เพียงพอแก่รายจ่ายที่เกิดจากการบริโภคเกินตัวนั้นบางครอบครัวต้องประสบปัญหาทะเลาะวิวาท ตัดยาเสพติด ส่งผลต่อสุขภาพทางร่างกายและจิตใจ

บริโภคนิยม จึงเป็นการวิ่งตามกระแสของสังคม ที่ยอมรับเอาเทคโนโลยีจากสังคมอื่นมา แม้จะสะดวกสบายก็จริง แต่ก็เป็นการรับเอาวัฒนธรรมจากสังคมนั้นเข้ามาด้วย ทั้งนี้เพราะเทคโนโลยีเป็นมิติหนึ่งของการเสพเทคโนโลยีอย่างขาดความตระหนักรู้ ย่อมนำไปสู่ความอ่อนแอทางสังคม ความรู้ที่เป็นของเราเอง องค์ความรู้ที่บรรพบุรุษสั่งสมไว้ ก็ถูกละเลย มิได้มีการพัฒนา นี่เป็นสัญลักษณ์ของความอ่อนแอของสังคมอย่างมากทีเดียว

๔.๑.๒ ลักษณะของบริโภคนิยม

บริโภคนิยมเริ่มต้นด้วยการให้ความสุขสบายทางกายหรือปรนเปรออายตนะทั้ง ๕ แต่ถึงที่สุดแล้วมุ่งความต้องการที่ลึกลงไปกว่านั้น นั่นคือการได้มี ได้แสดงหรือยืนยัน “ตัวตน” ใหม่ที่พึงปรารถนา ผู้คนส่วนใหญ่ไม่ได้กินแม็คโดนัลด์เพราะรสอร่อยของมัน ไม่ได้ใส่รองเท้าไนกี้เพราะนุ่มเท้า หากเพราะต้องการเป็น “คนรุ่นใหม่” หรือเพราะอยากเป็น “ผู้ชนะ” หญิงสาวชวนขวยหากระเป๋าลุ่ยสวิตตองมาสะพายก็เพื่อจะได้เป็นคนทันสมัย มีรสนิยม หรืออย่างน้อยก็ทัดหน้าเทียมตาคนอื่น ความภูมิใจก็เป็นเหตุผลสำคัญให้คนอยากมีเบนซ์ หาใช่เพราะขับนุ่มหรือปลอดภัยไม่เหตุผลรองลงไปก็คือเพื่อแข่งกันบริโภคและอวดมั่งอวดมี เหตุผลเหล่านี้ล้วนมุ่งไปที่ความสุขทางใจทั้งสิ้น หาใช่ความสุขทางกายไม่ และความสุขทางใจดังกล่าวก็อิงอยู่กับสำนึกหรือความรู้สึกว่า ตนได้เป็นอะไรบางอย่างที่ดีขึ้น เป้าหมายเพื่อการมีตัวตนที่ดีกว่าเดิม ทำให้บริโภคนิยมไม่ต่างจากศาสนา โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาจากนิยามของสเตฟานี กาชว่า บริโภคนิยม เป็น “หนทางในการบรรลุการพัฒนาตน การประจักษ์แจ้งแห่งตน และการยังตนให้ไพบูลย์”^๓

ลักษณะ ๔ ประการของบริโภคนิยม^๔ ได้แก่

๑. ความเพิลิตเพลินสนุกสนานนั้น ปรนเปรอตัวตนในระดับพื้นฐาน คือ ตอบสนองความต้องการทางประสาททั้ง ๕ (กามตัณหา)

๒. ความหลากหลายของสิ่งเสพนั้น นอกจากจะให้ความตื่นตาตื่นใจแล้ว ยังทำให้รู้สึกถึงเสรีภาพในแง่ที่สนองความต้องการของตัวตนได้อย่างไม่มีขีดจำกัด

^๓ กองบรรณาธิการ, “พุทธศาสนากับทางเลือกในยุคบริโภคนิยม”, เสขิยธรรม, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๔๖ (ตุลาคม – ธันวาคม ๒๕๔๓), หน้า ๑๒-๒๔.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗-๑๘.

๓. อำนาจนั้นเป็นสิ่งที่รู้สึกได้เมื่อได้เป็นเจ้าของวัตถุหรือซื้อบริการ เพราะสามารถ
 บงการวัตถุหรือสั่งผู้ให้บริการได้ เป็นการเสริมความยิ่งใหญ่ให้แก่ตัวตน (มานะ)

๔. สภาพนั้น บุคคลจะรู้สึกว่าการเพิ่มพูนขึ้นหรือได้สถานภาพใหม่ เมื่อได้เสพได้ครอบครอง
 ภาพลักษณ์บางอย่างที่ผูกติดกับสินค้า เป็นความรู้สึกว่าตัวตนได้ยกระดับขึ้นให้สูงเด่นหรือเป็นไป
 ตามใจปรารถนา (ภวตัณหา) โดยไม่ต้องลงแรงใด ๆ (เช่น เป็นผู้ชนะโดยไม่ต้องลงแข่งขัน เพียงแต่ซื้อ
 รองเท้าที่นักกีฬาระดับโลกโฆษณาว่า สวมใส่แล้วเป็นคนทันสมัยโดยไม่ต้องแสดงความสามารถใด ๆ
 นอกจากซื้อสินค้านั้นหรือเป็นผู้ห่วยโลกโดยไม่ต้องปลูกป่าแม้แต่ต้นเดียว เพียงแต่ซื้อสินค้า
 “สีเขียว” เท่านั้น)

อีกประการหนึ่ง การเสพหรือใช้สินค้านั้นเหมือนกัน ยังทำให้เกิดความรู้สึกเป็นกลุ่มก้อน
 เดียวกัน คนเป็นอันมากแสวงหาสินค้าแบรนด์เนมมาครอบครอง เพียงเพื่อจะรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของ
 กลุ่ม ลักษณะทั้ง ๔ ประการนี้ เป็นเสน่ห์ดึงดูดใจผู้คนได้มาก ก็เพราะมันปรนเปรอตัวตนของผู้คนได้
 อย่างอเนกอนันต์ ทั้งยังบรรลุผลอย่างรวดเร็วเพราะไม่ต้องใช้ความพยายามใด ๆ นอกจากควัก
 กระเป๋าจ่ายเงินเท่านั้น ตรงนี้เองที่ทำให้บริโภคนิยมได้รับความนิยมมากกว่าอุดมการณ์ใด ๆ ไม่ว่า
 ชาตินิยม คอมมิวนิสต์ หรือแม้แต่ศาสนา

๔.๑.๓ กระบวนการเปลี่ยนวัฒนธรรมให้เป็นสินค้า

โลกาภิวัตน์นั้น แท้จริงคือกระบวนการพัฒนาที่ต่อเนื่องมาจากระบบทุนนิยม ซึ่งระบบ
 เศรษฐกิจที่ถือว่า เสรีภาพทางเศรษฐกิจเป็นพื้นฐานของเสรีภาพทั้งปวง ดังนั้น จึงส่งเสริมการแข่งขัน
 อย่างเสรีโดยอาศัยกลไกตลาดเป็นตัวกำกับ และถือเอากำไรสูงสุดเป็นเป้าหมาย ด้วยความเชื่อที่ว่า
 การที่มนุษย์ทุกคนทำเพื่อประโยชน์ตนเอง ผลสุดท้ายย่อมเกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม ความคิดที่อยู่
 เบื้องหลังก็คือ การกระตุ้นความโลภ และใช้ความโลภเป็นแรงขับเคลื่อนเศรษฐกิจนั้นเป็นของดี
 (Greed is good)

เมื่อระบบนี้ทำให้การผลิตขยายตัวไปอย่างรวดเร็วจนสินค้าล้นตลาด เกิดความต้องการก็
 ยิ่งต้องมีการกระตุ้นให้มีการบริโภคมากขึ้น แม้จะเป็นการบริโภคที่ไม่จำเป็นก็ตาม สิ่งที่ตามมาคือ
 กระบวนการบริโภคนิยม เพราะทั้งทุนนิยมและบริโภคนิยม สามารถทำให้เงินกลายเป็นสิ่งสำคัญและ
 เงินก็ได้กลายมาเป็นเป้าหมายของชีวิตและของประเทศ^๕

ผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการนี้คือ ทำให้เราคิดว่า ความหมายกลายเป็นของจริงมากกว่า
 ตัวสินค้า ซึ่งเป็นเพียงสิ่งของ เมื่อเราเปลี่ยนคุณค่าหรือความรู้สึก และวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าแล้ว
 ผลกระทบคือ ความหมายได้กลายมาเป็นตัวคุณค่าที่เปลี่ยนสินค้าให้กลายเป็นของจริงแม้ความเป็น

^๕ พระไพศาล วิสาโล, ฝ่าฟันวิกฤตศีลธรรมด้วยทัศนะใหม่, (กรุงเทพมหานคร : หจก.สามลดา, ๒๕๔๙), หน้า ๑๖-๑๗.

ไทย ก็ถูกระบบทุนนิยมเปลี่ยนวัฒนธรรมไทยไปเป็นสินค้า ด้วยการสร้างความคิดให้เป็นความจริงขึ้นมา ซึ่งในภาษามาร์กซิสต์เรียก Fetishism^๖ หมายถึง การทำให้วัฒนธรรมหรือคุณค่ามีอำนาจเหนือตน เช่น สร้างเงินให้เป็นพระเจ้า จะเห็นได้ว่า ในปัจจุบัน เงินหาใช้เครื่องมือในการแลกเปลี่ยนสินค้าไม่ แต่กลายเป็นเจ้านายเหนือตัวมนุษย์ ผลคือ ลดทอนความเป็นมนุษย์จนไม่เหลือความเป็นคน เพราะไปยึดติดอยู่กับคุณค่าของเงินที่ครอบงำอยู่นั่นเอง ดังนั้นภายใต้กระแสของระบบทุนนิยม ที่สามารถพัฒนาด้านเทคโนโลยีของการสื่อสารที่กว้างไกลและรวดเร็ว ยิ่งทำให้โลกาภิวัตน์มีอำนาจในการทำลายความเป็นไทยมากยิ่งขึ้น^๗

เมื่อเงินกลายเป็นตัววัดคุณค่าของทุกสิ่ง ความรู้หรืออาชีพใดจะมีคุณค่ามากน้อยเพียงใดวัดกันที่รายได้หรือเงินตราที่จะเกิดขึ้น ปาไม้หรือแม่น้ำจะถือว่ามีคุณค่าก็ต่อเมื่อสามารถแปรเป็นเงินได้อย่างมหาศาลเท่านั้น นอกจากนี้ เงินยังกลายเป็นสื่อกลางความสัมพันธ์ในทุกมิติอีกด้วย

ทุกวันนี้ ความรักที่พ่อแม่แสดงกับลูก สามีแสดงกับภรรยา ล้วนอาศัยเงินเป็นตัวเชื่อมหาใช้น้ำใจตั้งแต่ก่อนไม่ แม้ฆราวาสที่เข้าหาพระก็เพราะหวังโชค อยากถูกหวยเป็นต้น ขณะที่พระก็ปรารถนาลาภจากฆราวาสเช่นกัน

กล่าวได้ว่า ทุนนิยมและบริโภคนิยมได้ทำให้แทบทุกอย่างถูกตีค่าเป็นสินค้า ที่สามารถซื้อขายได้ด้วยเงิน หรือต้องอาศัยเงินเป็นหลัก ไม่เว้นแม้แต่ความรู้ สุขภาพ บุญกุศล ความสงบรวมทั้งเด็กผู้ใหญ่ และอวัยวะของมนุษย์ ความคิดนี้ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคม เพราะเมื่อคนเห็นคนเป็นสินค้า เช่น เห็นคนเป็นแค่แรงงาน เป็นวัตถุทางเพศ ฯลฯ ที่สามารถซื้อขายได้ด้วยเงิน ไม่เห็นคนว่าเป็นคน คนนั้นย่อมขาดจากความรู้สึกเห็นอกเห็นใจ ขาดจากความเอื้ออาทร ขาดแม้สำนึกทางศีลธรรม มีเงินเท่านั้นที่เข้ามาเป็นใหญ่ในฐานะสื่อกลาง

ด้วยเหตุนี้ เงินจึงมีอิทธิพลอย่างมากในการกำหนดกลไกต่าง ๆ ในสังคม เช่น ทำให้ครอบครัวและชุมชนอ่อนแอ เพราะแต่ละคนมัวแต่ทำงานหาเงิน ให้ความสำคัญกับวัตถุมากกว่าที่จะใช้เวลาแก่กันและกัน ขณะเดียวกัน เงินก็ยังเป็นตัวกำหนดการศึกษา โดยเน้นการผลิตคนเพื่อสนองเศรษฐกิจหรือตลาดการจ้างงาน หลักสูตรใดจะเปิดได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับว่าตลาดแรงงานมีความต้องการมากน้อยเพียงใด หรือเปิดแล้วจะทำให้มีรายได้เข้าสถาบันหรือไม่ หลักสูตรที่มีคุณค่าแต่ไม่ทำให้รายได้งอกงามทั้งแก่สถาบันการศึกษาหรือแก่ประเทศชาติ หลักสูตรนั้นก็จะถูกมองข้ามจึงไม่น่าแปลกใจเลยที่การส่งเสริมศีลธรรมจริยธรรมไม่ได้รับความสำคัญจากสถาบันการศึกษา

^๖ อานันท์ กาญจนพันธุ์, ดร., วัฒนธรรมทางเศรษฐกิจในเศรษฐกิจไร้วัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, ๒๕๔๙), หน้า ๒๑-๒๒.

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕-๗.

แม้สถาบันศาสนายังถูกเงินเข้ามามีอิทธิพล เกิดไสยพาณิชย์แพร่หลายไปทั่ว มีการขายวัตถุมงคลเพื่อสนองบริโศคนิยม โดยไม่สนใจมิติด้านศีลธรรม วัดจึงกลายเป็นตลาดค้าบุญและโชคลาภวาสนา^๘

กล่าวได้ว่า อำนาจนิยมเป็นธรรมชาติส่วนหนึ่งของรัฐไทย การแผ่อำนาจรัฐไทยจึงหมายถึง การแผ่ขยายสำนักและพฤติกรรมแบบอำนาจนิยมออกไปอย่างกว้างขวาง กลไกสำคัญในการแผ่ขยายวัฒนธรรมดังกล่าวคือ ระบบราชการ

วิถีชีวิตและระบบความสัมพันธ์ดังที่กล่าวมา มิใช่สิ่งที่เกิดมาพร้อมกับมนุษยชาติหรือประวัติศาสตร์ชาติไทย แต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาไม่ถึงร้อยปีนี้เอง ด้วยกระบวนการโลกาภิวัตน์ ที่พยายามทำให้โลกมีมาตรฐานเดียว ผ่านระบบทุนนิยมที่ทำให้วัฒนธรรมบริโศคนิยมแพร่หลาย โดยมุ่งเน้นเรื่องกินและกาม ขณะที่ระบบอำนาจนิยมช่วยตอกย้ำให้ผู้คนหมกมุ่นในเรื่องโกรธและเกียรติทำให้วิถีชีวิตและกลไกต่าง ๆ ในสังคมถูกครอบงำด้วยวัฒนธรรมบริโศคนิยมและอำนาจนิยม^๙

ทั้งบริโศคนิยมและอำนาจนิยม เป็นปัจจัยสำคัญในการบั่นทอนพลังทางศีลธรรมในสังคมไทย เพราะนอกจากจะทำให้เคลื่อนออกจากศีลธรรมแล้ว บริโศคนิยมยังทำให้ผู้คนเห็นเงินเป็นใหญ่ ใฝ่เสพ ใฝ่บริโภค และคิดหาหนทางลัดเพื่อบรรลุประโยชน์ตน โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบของผู้อื่นนำไปสู่การคอร์รัปชัน ทุจริต คดโกง ลักขโมย เอาัดเอาเปรียบ หมกมุ่นในอบายมุข พึ่งพาโชคชะตา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ขณะที่อำนาจนิยม เป็นเหตุให้เกิดการทำร้ายฆ่าฟันกัน การจับกุมคุมขังตลอดจนการรังเกียจเหยียดฉันท และการหยามเหยียดกันเพียงเพราะต่างศาสนา ภาษา เชื้อชาติ และความคิดนำไปสู่ความรุนแรงระหว่างกลุ่มจนถึงขั้นทำสงครามกัน

ที่กล่าวมา มิได้หมายความว่า สังคมไทย ซึ่งเป็นสังคมพุทธ ไม่มีการสอนศีลธรรม แต่การสอนและการรณรงค์เรื่องศีลธรรมมีความหมายน้อย トラบใดที่วิถีชีวิต สภาพแวดล้อมและระบบความสัมพันธ์ทางสังคม ล้วนเป็นไปในทางบริโศคนิยมและอำนาจนิยม เป็นวิถีชีวิตที่เต็มไปด้วยการแข่งขัน เร่งรีบ พ่อแม่ฆ่าแต่หาเงิน สื่อที่เต็มไปด้วยเรื่องราวที่รุนแรง และกระตุ้นความโลภตลอดเวลา อีกทั้งวัดก็หาเงินเพราะขาดเงินสนับสนุน จากภาครัฐ นักการเมืองเอาแต่คอร์รัปชันรัฐบาลใช้ความรุนแรงกับประชาชน สภาพเช่นนี้ยากมากที่ผู้คนจะมีศีลธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตไม่คดโกง ไม่คอร์รัปชัน มีเมตตากรุณาต่อกัน หรือมีชีวิตที่รู้จักพอ

ด้วยเหตุนี้ การเสริมสร้างสำนักและพฤติกรรมทางศีลธรรมของประชาชน จึงเป็นสิ่งที่ต้องเร่งปลูกฝังให้แก่ประชาชน รวมทั้งหาบุคคลที่มีพฤติกรรมทางศีลธรรม มีวิถีชีวิตแบบพอเพียง มา

^๘ พระไพศาล วิสาโล, ฝ่าฟันวิกฤตศีลธรรมด้วยทัศนะใหม่, หน้า ๑๖-๑๗.

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔.

เป็นแบบอย่าง เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้ทุกคนเร่งประกอบกรรมดี มีศีลธรรม จริยธรรม โดยไม่ต้องเรียกร้อง^{๑๐}

๔.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริโภคนิยม

๔.๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมการบริโภค

สังคมแต่ละสังคมมีประวัติความเป็นมาที่แตกต่างกันและแต่ละสังคมก็มีความเป็นอยู่ การดำรงชีวิตสิ่งแวดล้อมกฎระเบียบประเพณีความเชื่อรวมไปถึงวิถีชีวิตที่แตกต่างกันแต่บางสิ่งบางอย่างอาจจะเหมือนหรือคล้ายกันจะกล่าวว่ามีแบบแผนชีวิตที่เหมือนและแตกต่างไปแบบแผนทางวิถีชีวิตนี้ เราเรียกว่าวัฒนธรรมบริโภคในความหมายทั่วไปนิยามหมายถึง การกินหรือรับประทาน แต่ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายว่ากิน, ใช้สอย^{๑๑} แต่ถ้าเอาคำว่า นิยมมาเติมท้ายคือ บริโภคนิยมนั้นมีความหมายที่พิเศษขึ้นอีก นักวิชาการทั่วไปหมายถึง การให้คุณค่ากับการใช้สอยเสพบริโภควัตถุเพื่อที่จะได้รับความสุขและฝากความสุขนั้นขึ้นตรงกับการบริโภคกล่าวไว้ว่าการบริโภคไม่จำกัดเฉพาะการกินการใช้สินค้าเป็นขึ้น ๆ ที่จับต้องไม่ได้เท่านั้นแต่ยังหมายรวมถึงการใช้อารมณ์เสพความบันเทิงเสพสุขทุกประเภทที่พอจะไขว่คว้ามาได้ การฟังเพลง การดูภาพยนตร์ การท่องเที่ยว การหาความสำราญจากแหล่งรื่นรมย์ และที่สุดการเสพงามก็ล้วนแต่เป็นการบริโภคพระธรรมปิฎกกล่าวว่าการบริโภคเป็นลักษณะที่มีการสนองความต้องการของผู้เสพได้บริโภคได้เสพเยอะ และมุ่งไปที่การสนอง ตา หู จมูก ลิ้น กายในด้านความรู้สึก เช่น ความสนุกสนานเรียกว่าบริโภคนิยมซึ่งมุ่งหาความสุขจากการเสพบริโภคและท่านยังให้ ความหมายว่า ค่านิยมเสพบริโภคหมายถึงความเห็นแก่ความง่ายสะดวกสบายเป็นนักเสพบริโภคเอาแต่ความสนุกสนานรวมถึงค่านิยมที่ชอบบ๊องแก่อวดดีกรรมเสพบริโภคมาอวดกันไม่เป็นนักผลิตไม่ขยันไม่สู้งานสุลักษณะ^{๑๒}

ดังนั้นลัทธิบริโภคนิยมสะกดให้ทุกคนพากันต้องการได้แต่ขึ้นบันไดในโครงสร้างของสังคมขึ้นไปโดยมองไม่เห็นหรือเมินสภาพแห่งความทุกข์หากถูกสะกดโดยสิ่ง ซึ่งถือว่าเป็นวิทยาศาสตร์อย่างใหม่ให้นับถือวัตถุ และเครื่องยนต์กลไกต่าง ๆ แม้ที่สุดจนองคัพพของมนุษย์ก็แทบไม่แตกต่างไปจากยันตรกรรมอื่น ๆ โดยเข้าไปไม่ถึงความพิเศษมหัศจรรย์ของนามธรรมอันล้ำลึกหากคิดได้เป็นเสียง ๆ ขึ้นทุกทีเพื่อเป็นทางเลือกในยุคบริโภคนิยมว่าบริโภคนิยมเริ่มต้นด้วยการให้ความสุขสบายทางกายหรือปรนเปรออายตนะทั้ง ๕ แต่ถึงที่สุดแล้วมันมุ่งความต้องการที่ลึกลงไปกว่านั้น คือ การได้

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙-๒๓.

^{๑๑} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕) หน้า ๔๖๔.

^{๑๒} พุทธทาสภิกขุ, กามารมณ์กับชีวิต, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๓๙), หน้า ๗๓.

มีได้แสดงหรือยืนยัน “ตัวตน” ใหม่ที่ตนปรารถนา การบริโภคนิยมมีให้กล่าวคือ จุดหมายของชีวิตอยู่ที่การพยายามหาสิ่งเสพมาบริโภคให้มากที่สุดเพื่อบรรลุชีวิตที่ไพบูลย์ เนื่องด้วยวัตถุนิยมเป็นบ่อเกิดแห่งความสุขอย่างแท้จริงผู้คนทุกวันนี้ก็น่าจะมีความสุขมากกว่าแต่ก่อนปฏิเสธไม่ได้ว่าอิทธิพลของลัทธิบริโภคนิยมทำให้ผู้คนถลำติดอยู่ในวัฏจักร ไม่เพียงให้สัญญาแก่เราว่าความสุขเกิดขึ้นได้ไม่ยาก หากซื้อสิ่งเสพมาปรนเปรอเท่านั้น บริโภคนิยมมีเสน่ห์ที่หยาบยื่นความหลากหลาย และสะดวกสบายให้จนผู้คนเข้าใจว่านั่นคือเสรีภาพที่ชีวิตต้องการสลัดทิ้งไปก่อนหน้านี้ ความมั่นคงปรารถนาที่พึงและสิ่งยึดเหนี่ยวท่ามกลางความไม่แน่นอนของชีวิตและความไม่ยั่งยืนของตัวตนการเอาตัวตนไปผูกติดกับวัตถุซึ่งดูเหมือนยังยืนยันมั่นคงนั้นชวนให้สำคัญผิดไปว่าตัวตนของเราจะยั่งยืนถาวรตามไปด้วยแม้มันจะเป็นมายาภาพแต่สามารถดึงดูดให้ผู้คนเข้ามาบริโภคนิยมและทุ่มเทให้กับมันไม่ต่างจากศาสนิกผู้เปี่ยมด้วยศรัทธา

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกที่เข้าสู่สภาวะโลกาภิวัตน์นั้น ทำให้ แพร่ขยายของพุทธศาสนาไปทั่วโลกเป็นการง่ายขึ้นเพราะความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นสำคัญแต่อีกด้านหนึ่งของสภาวะโลกาภิวัตน์ทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นควบคู่ กันก็ คือ การแพร่ขยายของลัทธิบริโภคนิยมไปทั่วทั้งโลก จนอาจกล่าวได้ว่าบริโภคนิยม ได้กลายเป็นวัฒนธรรมโลกอย่างหนึ่งไปแล้ว ความที่โลกาภิวัตน์ในปัจจุบันถูกผลักดันโดยทุนนิยมซึ่งสนองผลประโยชน์ของบริษัทข้ามชาติ สิ่งที่ตามมาคือ การแพร่หลายของกระบวนการทำให้เป็นสินค้า และการกระตุ้นการบริโภคโดยผ่านสื่อต่าง ๆ สามารถแพร่กระจายไปทั่วโลกและเข้าถึงแม้กระทั่งในหมู่บ้านอันห่างไกลเป็นปัจจัยให้วัฒนธรรมบริโภค รวมทั้งรสนิยมการบริโภคแบบตะวันตก (หรืออเมริกัน) สามารถรุกล้ำเข้าไปในทุกมุมโลกและมีอิทธิพลต่อความคิด และวิถีชีวิตของผู้คนมากขึ้นทุกที

การเคลื่อนตัวของพุทธศาสนาและการแพร่ขยายของบริโภคนิยมดูเหมือนจะเป็นพัฒนาการที่สวนทางกัน เพราะพุทธศาสนาในความเข้าใจของคนทั่วไปนั้นเป็นเรื่องของจิตวิญญาณ ขณะที่บริโภคนิยมเป็นเรื่องของวัตถุนิยมแต่ในยุคโลกาภิวัตน์การแบ่งขั้วดังกล่าวไม่สามารถใช้ได้ เพราะพิธีกรรมของพุทธศาสนาจำนวนมากที่ส่งเสริมบริโภคนิยม จนแทบจะกลายเป็นร่างทรงของบริโภคนิยม หรือบริโภคนิยมในศาสนาไปขณะเดียวกันบริโภคนิยมก็ได้พัฒนาจนกลายเป็นศาสนาอย่างหนึ่ง มีหลายท่านได้ให้ความหมาย ธรรมชาติและแนวคิดเกี่ยวกับบริโภคนิยมไว้มากมายซึ่งมีดังนี้

เศรษฐสยาม (อ้างถึงใน บุญชู ไตรรัตน์รังษี) กล่าวถึงลัทธิการบริโภคนิยมว่า เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ก่อให้เกิดสภาพการบริโภคนั้น คือ การคอร์รับชั่น การพนัน การเล่นหุ้น การบริโภคมิใช่เพียงการบริโภคเพื่อสุขภาพอีกต่อไปหรือเพื่อให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นเท่านั้น แต่ยังเป็นการบริโภคเพื่อแสดงสัญลักษณ์ทางสังคม เช่น นั่งรถเบนซ์เพื่อแสดงถึงความร่ำรวย ฟังเพลงฝรั่งเพื่อดูว่าทันสมัย ความหัว

สูงเรียนปริญญาโทเพื่อให้ได้ปริญญาบัตรมาแสดงฐานะทางสังคม (ไม่ใช่เพื่อแสวงหาความรู้) ปัจจุบันการบริโภคไม่จำกัดเฉพาะการเงินการใช้จ่ายสินค้าเป็นขึ้น ๆ ที่จับต้องได้ตั้งแต่หมายรวมไปถึงการใช้อารมณ์เพื่อความบันเทิง การเสพสุขทุกประเภทที่พอจะไขว่คว้ามาได้ การดูหนังฟังเพลง การท่องเที่ยว การหาความสำราญจากแหล่งเรีงรมย์ และที่สุดคือการเสพกามก็ล้วนแต่เป็นการบริโภคทั้งสิ้น^{๑๓}

โกศล ประคองเพชร (อ้างถึงใน สามารถ เตจ๊ะวงศ์) กล่าวว่าสังคมปัจจุบันเป็นสังคมของผู้บริโภค เป็นสังคมฟุ่มเฟือย เป็นลัทธิเอาอย่างคนอื่นเขาทำอะไรก็อยากมีบ้าง ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ครูก็เช่นกัน โดยเฉพาะครูที่อยู่ใน ชนบท ซึ่งนอกจากสอนหนังสือแล้วยังต้องตรวจการบ้าน กลับมาบ้านยังให้คำปรึกษาคำแนะนำกับผู้ปกครองนักเรียนในเรื่องต่าง ๆ เช่น ทำไมลูกไม่ไปโรงเรียน ไม่เอาใจใส่การเรียน หนีเรียน เป็นต้น นอกจากนี้ครูยังเป็นผู้นำชุมชนอีกส่วนหนึ่งด้วย ยิ่งถ้าอยู่ในฐานะผู้บริหารจะต้องทำให้สมบูรณ์และฐานะเป็นข้าราชการครู มีศักดิ์ มีศรี แต่ในเรื่องรายได้ของครูกลับมีรายได้เมื่อเทียบกับรายได้เอกชน ครู บางคนอาจมีทางออกด้วยการหาอาชีพเสริม เช่น ครูขายประกัน ครูขายของจีปาดะ ครูบางคนอาจมีทางออกด้วยการกู้หนี้ยืมสินมา เพื่อให้ชีวิตมีความสุขอยู่ในสังคมได้อย่างเทียบหน้าเทียมตาคนอื่น^{๑๔}

ท่ามกลางระบบเศรษฐกิจ แบบทุนนิยม ที่กำลังดำเนินไปอย่างเข้มข้นในขณะนี้นี้ ก่อให้เกิดการสร้างความต้องการเทียม อันเป็นแรงผลักดันให้ทุกคนบริโภคอย่างบ้าคลั่ง เพื่อให้ระบบเศรษฐกิจดำเนินต่อไปได้นั้น แรงเกินกว่าที่ใคร ๆ จะทนทานมันได้ ดังที่เราเห็นอยู่ทุกเมื่อเชื่อวันถึงการสร้างสัญลักษณ์ชักจูงใจคนมากมาย ทั้งทางด้านโฆษณา ที่ทำให้คนต้องจับจ่ายใช้สอย เพื่อประโยชน์มีทางด้านอื่น ๆ มากกว่าที่จะคำนึงถึงคุณค่าหรือประโยชน์ใช้สอยโดยตรงของตัวสินค้า เช่น ซื้อรถเพื่อสถานภาพมากกว่าเอาไว้ใช้เดินทางหรือดื่มเบียร์เพื่อความเป็นไทย เป็นต้น^{๑๕}

พฤติกรรมของคนไทยในยุคบริโภคนิยมจึงตกอยู่ภายใต้ภาวะความอยากและความปรารถนา เพิ่มเร็วกว่าขีดความสามารถในการหารายได้ ความรู้สึกอึดอัดขัดข้องจึงเกิดขึ้นตลอดเวลา ต้องดิ้นรน แสวงหาวัตถุและปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าว การคอร์รัปชั่น การพนัน การเล่นหุ้นที่ขยายตัวเร็วก็เพราะโลภจริตของคนที่ต้องการได้เงินเร็ว ๆ มาสนองความต้องการบริโภคในสังคม อิทธิพลของการ

^{๑๓} บุญชู ไตรรัตน์รังษี, (๒๕๓๙), **ทัศนคติต่อการเป็นหนี้ ค่านิยมทางวัตถุ และการเป็นหนี้ของครูโรงเรียนเอกชน ในเขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร**, พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) สาขาการจัดการพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

^{๑๔} สามารถ เตจ๊ะวงศ์, “ค่านิยมและพฤติกรรมในการดำรงชีวิตของข้าราชการครูที่มีหนี้สิน”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒.

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓.

แสวงหาความสุขและความพอใจจากการบริโภคในสังคมไทย อิทธิพลของการแสวงหาความสุขและความพอใจจากการบริโภคในสังคมไทย ก่อให้เกิดการแสวงหาอย่างฉาบฉวย คือ ต้องการได้เงินเร็ว ด้วยการกู้ยืมเงินมา นัยหมายถึงการนำเงินที่จะได้ในอนาคตมาใช้จ่ายล่วงหน้ากระทบถึงอนาคตที่จะมาถึงอ่อนล้าลง เพราะเงินนี้ได้ลดน้อยลงทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ขัดสน แร้นแค้นยิ่งขึ้นไปอีก

เจริญ ไวรวัจนกุล (อ้างถึงใน สามารถ เตจ๊ะวงศ์) ได้กล่าวว่า ลัทธิบริโภค เกิดจากค่านิยมของสังคมไทยที่นิยมยกย่องสิ่งต่อไปนี้ นิยมยกย่องผู้มีเงินนิยมยกย่องผู้มีอำนาจ นิยมยกย่องเจ้านายและยศถาบรรดาศักดิ์ คนไทยนิยมวัตถุสิ่งของ คนไทยชอบเสี่ยงโชค คนไทยชอบความสบาย คนไทยชอบโฆษณา คนไทยชอบกินพรา่เพรื่อ คนไทยชอบใช้จ่ายฟุ่มเฟือย โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่กล่าวว่า คนไทยนิยมวัตถุสิ่งของ คนไทยชอบความโก้ ชอบความร่ำรวยที่เป็นวัตถุ ค่านิยมนี้เป็นที่มาของความฟุ่มเฟือย และการเอาเยี่ยงอย่างที่สร้างความทุกข์ดังคำพังเพยที่ว่า “เห็นช้างขี้ขี้ตามช้าง” และตกเป็นหนี้สินในที่สุด^{๑๖}

สรุปได้ว่า พฤติกรรมของคนไทยในยุคบริโภคนิยมจึงตกอยู่ภายใต้ภาวะความอยากและความปรารถนา เพิ่มเร็วกว่าขีดความสามารถในการหารายได้ ความรู้สึกอัดอั้นขัดข้องจึงเกิดขึ้นตลอดเวลาต้องดิ้นรน แสวงหาวัตถุและปัจจัยต่าง ๆ มาปรนเปรออย่างไม่ สิ้นสุดทุกรูปแบบ การแสวงหาในบางวิธีนำไปสู่การกระทำที่ผิดกฎหมายและทำลายสังคมเรา และลัทธิการบริโภคนิยม

ปัจจุบันวัฒนธรรมบริโภคนิยมเข้ามามีบทบาทกับการดำเนินชีวิตของทุกคนไม่ว่าจะทำอะไรทุกสิ่งทุกอย่างล้วนแต่เกี่ยวข้องกับการบริโภคทั้งสิ้น เมื่อประมาณ ๓๐ ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยมีการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้การขยายตัวของเมืองและการพัฒนาประเทศจากเกษตรกรรมไปสู่การให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของโครงการทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น จากครอบครัวขยายมาเป็นครอบครัวเดี่ยวจากการผลิตเพื่อยังชีพมาเป็นผลิตเพื่อการค้า มีการแข่งขันทางด้านการค้าและทำให้เกิดลัทธิบริโภคนิยมตามคำโฆษณาซึ่งกลุ่มคนชั้นกลางใหม่นี้มีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดลัทธิบริโภคนิยมและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม และวัฒนธรรมไทย^{๑๗} และมีการขยายวัฒนธรรมบริโภคนิยมไปจนถึงกลุ่มคนทุกชนชั้น ทุกเพศ ทุกวัย ซึ่งส่งผลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของไทยจากที่เคยเรียบง่ายกลายเป็นซับซ้อนมากขึ้น

นอกจากนี้ สุริชัย หวันแก้ว ได้กล่าวถึง วัฒนธรรมบริโภค ว่าเป็นวัฒนธรรมกระแสหลัก

^{๑๖} สามารถ เตจ๊ะวงศ์, “ค่านิยมและพฤติกรรมในการดำรงชีวิตของข้าราชการครูที่มีหนี้สิน”, หน้า ๑๔-๑๕.

^{๑๗} กัลยา กนกกุลพลพงษ์, “บริโภคนิยมของเด็ก : ศึกษาความต้องการและการได้มาซึ่งสิ่งของจากพ่อแม่ในเขตกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์สังคมวิทยา มหาวิทยาลัย, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔.

ในสังคมสมัยใหม่ปัจจุบันซึ่งใช้วิธีการเน้นผ่านการตลาด การบริโภคสินค้าและบริการ ดังนั้นการบริโภคจึงเป็นลักษณะประการหนึ่งของสังคมไทย (modernity) ในทุกสังคมทั่วโลก^{๑๘}

ไมค์ เฟเธอร์สโตน (อ้างถึงใน กัลยา กนกกุลศลพงค์) นักสังคมวิทยาชาวอังกฤษ ชี้ว่า ในสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ การบริโภคนับว่าเป็นภาคเศรษฐกิจสังคมที่ทวีความสำคัญเป็นอย่างมากและชัดเจนขึ้นกว่าสมัยก่อนในหลายด้านกล่าวคือ^{๑๙}

๑. การบริโภคได้รับการผลักดันและสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง โดยไม่ขาดสาย ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการผลิตจะได้ดำเนินไปปกติ คือ เมื่อมีการผลิตออกมาแล้วก็มีผู้ซื้อหรือผู้บริโภคซึ่งเป็นไปตามกลไกของตลาด และจะได้เป็นการจูงใจให้ผู้ผลิตสินค้าออกมาเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคและทำให้ผู้บริโภคมีทางเลือกได้มากขึ้นและทำให้คนมีงานทำ

๒. การบริโภคเป็นแหล่งที่มาของการจำแนกความแตกต่างด้านสถานภาพ (status differentiation) แก่กลุ่มต่าง ๆ ในสังคม เช่น กลุ่มชนชั้นสูงจะบริโภคสินค้าบางยี่ห้อที่ในชนชั้นนั้น ๆ นิยมกัน แต่ชนชั้นล่างอาจจะไม่สามารถบริโภคนั้น ๆ ได้ เนื่องจากฐานะทางเศรษฐกิจที่ต่ำกว่า การบริโภคจึงทำให้เห็นความแตกต่างของสถานภาพของสังคมในสังคม

๓. การบริโภคเป็นแหล่งสำคัญของความบันเทิงและความไฝฝันของสมาชิกในสังคมบางกลุ่ม เช่น กลุ่มคนชั้นล่างพยายามที่จะบริโภคสินค้าชนิดเดียวกันหรือยี่ห้อเดียวกับคนชั้นสูงซึ่งถือเป็นการไฝฝันและทำให้พวกเขามีความสุข

สรุปว่า ประเด็นข้างต้นทำให้เห็นได้ว่า ในปัจจุบันวัฒนธรรมบริโภคนิยมของคนในสังคมเป็นการบริโภคเพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจมากกว่าการตอบสนองทางด้านร่างกาย เพื่อให้เกิดความรู้สึกว่าตัวเองและกลุ่มของตนแตกต่างจากบุคคลอื่น ๆ ว่าบริโภคจึงไม่ใช่เพื่อประโยชน์ใช้สอยแต่เพียงอย่างเดียวแต่เป็นการบริโภคสัญลักษณ์ของสินค้านั้น ๆ เพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างและเกิดความโดดเด่นซึ่งการบริโภคสัญลักษณ์ของสินค้าสามารถเกิดได้กับทุกเพศทุกวัย ไม่เว้นแม้กระทั่งวัยรุ่นที่ต้องการสิ่งของอาจเพื่อเอาไว้อวดเพื่อนและระดับบารมีของตนเองรวมถึงทำให้เพื่อนอยากมีตาม นอกจากนี้ยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเป็นพวกเดียวกัน เพราะการมีสิ่งของจะทำให้สามารถเข้ากลุ่มเพื่อนได้ (in-groups) เพื่อให้เพื่อนยอมรับในตัวเขา การครอบครองสิ่งของจำเป็นการแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับการสร้างคุณค่า โดยผ่านทางสิ่งของเพื่อให้เกิดการยอมรับ

^{๑๘} สุริชัย หวันแก้ว, การเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทยและแนวโน้มในอนาคต ตอนปัญหาของไทย ยุคสังคมแห่งการบริโภค : บริโภคนิยม, เอกสารประกอบการบรรยายโครงการ global competence project, ๒๕๕๐, หน้า ๑.

^{๑๙} กัลยา กนกกุลศลพงค์, “บริโภคนิยมของเด็ก : ศึกษาความต้องการและการได้มาซึ่งสิ่งของจากพ่อแม่ในเขตกรุงเทพมหานคร”, หน้า ๑๕.

๔.๒.๒ ลักษณะของสังคมบริโภคนิยม

กัลยา กนกกุลศลพงค์ อธิบายว่า วัตถุนิยมเกิดจากค่านิยมบริโภคนิยม หรือวัฒนธรรมบริโภคนิยม^{๒๐} โดยมนุษย์เกิดความเชื่อว่าการได้บริโภควัตถุเป็นความสุขที่พึงปรารถนาที่สุดและเป็นเป้าหมายของชีวิตมนุษย์ ค่านิยมแบบนี้จะมุ่งที่การแสวงหา เสพวัตถุหรือความสุขจากภายนอก ความพอใจ และความสุขทางจิตใจ จะเกิดขึ้นต่อเมื่อมีวัตถุมากระตุ้นหรือได้รับวัตถุมาตอบสนองความต้องการ แล้ววัตถุหรือสิ่งภายนอกจึงเป็นตัวกำหนดหรือเป็นแหล่งกำเนิดความสุขเพียงประการเดียว มิใช่ความสุขที่เกิดขึ้นจากภายในจิตใจตนเอง ค่านิยมนี้จึงทำให้มนุษย์ขึ้นต่อหรือตกเป็นทาสวัตถุ ต้องดิ้นรนขวบขวายเพื่อสิ่งเหล่านี้ ซึ่งยากที่จะมีจุดสิ้นสุดหรือพอเพียง เพราะความต้องการของมนุษย์ (ความโลภ) ไม่มีที่สิ้นสุด บริโภคนิยมเกิดขึ้นจากค่านิยมมุ่งประสิทธิภาพการที่เป้าหมายสูงสุดของชีวิตขึ้นกับวัตถุ มีผลให้มนุษย์เกิดค่านิยมในกิจกรรมและวิถีชีวิตที่มุ่งประสิทธิภาพ เพราะประสิทธิภาพเป็นปัจจัยสนับสนุนหรือเอื้อต่อความสามารถในการผลิตและการบริโภควัตถุ คือ ประสิทธิภาพสูงย่อมตอบสนองความต้องการในการผลิตและบริโภคได้มาก ค่านิยมนี้มีผลให้มนุษย์ต้องการเอาชนะเวลา และทำอะไรแข่งขันกับเวลา วิถีชีวิตเต็มไปด้วยความรีบเร่ง และการใช้เครื่องอำนวยความสะดวกนานาชนิด เช่น การเดินทางที่ต้องการใช้เวลาให้น้อยให้ที่สุด การติดต่อสื่อสารที่ต้องการความเร็วมากที่สุด การกินอยู่ที่ต้องการความสะดวกสบายและใช้เวลาให้น้อยที่สุด เช่น กินอาหารสำเร็จรูป ใช้เครื่องไฟฟ้าอัตโนมัติซักผ้า ล้างจานทำความสะอาด ค่านิยมนี้เป็นปัจจัยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาเทคโนโลยีที่ต้องการประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งมักวัดด้วยเวลา และการใช้แรงของมนุษย์ให้น้อยที่สุด วิถีชีวิตของมนุษย์สมัยใหม่โดยเฉพาะในเมืองและในประเทศพัฒนาที่มุ่งความทันสมัย จึงเกิดการใช้พลังงานอย่างมากมายมหาศาล เพื่อตอบสนองต่อค่านิยมดังกล่าว

จากการศึกษาเกี่ยวกับลักษณะของสังคมบริโภคนิยมดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การดำเนินชีวิตของมนุษย์ วิถีชีวิตเต็มไปด้วยความรีบเร่ง และการใช้เครื่องอำนวยความสะดวกนานาชนิด เช่น การเดินทางที่ต้องการใช้เวลาให้น้อยให้ที่สุด การติดต่อสื่อสารที่ต้องการความเร็วมากที่สุด การกินอยู่ที่ต้องการความสะดวกสบายและใช้เวลาให้น้อยที่สุด เช่น กินอาหารสำเร็จรูป ใช้เครื่องไฟฟ้าอัตโนมัติซักผ้า ล้างจาน ทำความสะอาด

๔.๓ ปัญหาที่เกิดจากพฤติกรรมบริโภคนิยม

๔.๓.๑ ลักษณะการจัดงานบวชในสังคมไทย

^{๒๐} กัลยา กนกกุลศลพงค์, “บริโภคนิยมของเด็ก : ศึกษาความต้องการและการได้มาซึ่งสิ่งของจากพ่อแม่ในเขตกรุงเทพมหานคร”, หน้า ๑๒.

ลักษณะการจัดงานบวชในสังคมไทยมีอยู่ ๒ ลักษณะ คือ

ก. แบบประหยัด

เข้าหาพระอุปัชฌาย์เพื่อหาวันที่จะบวช ซื้อหาบริวาร ๘ ตามท้องตลาด เป็นเงินประมาณ ๓,๐๐๐ บาท หรือถ้าไม่มีจริง ๆ เจ้าภาพไปบูชาผ้าไตรกับพระอุปัชฌาย์ก็ได้ ในเย็นวันนั้น นาคโกณผมเสร็จ ก็มีการสู่ขวัญ เลี้ยงแขก พอถึงวันนัดหมายก็นำนาคเข้าอุโบสถ เป็นอันเสร็จพิธี มีญาติพี่น้องมาร่วมงาน ๑๐๐ คน พองานเสร็จคิดเป็นเงินทั้งสิ้นประมาณ ๑๐,๐๐๐ บาท สิ่งที่ต้องเปลี่ยนแปลงค่านิยมของชาวบ้าน คือ การจัดงานแข่งกัน ซึ่งทำให้เกิดการสิ้นเปลือง จึงควรทำให้เกิดความประหยัดแต่ไม่ให้ได้ประโยชน์

ข. แบบฟุ้งเฟ้อ

การบวชในสังคมไทยนั้นถึงแม้จะยึดตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง แต่เมื่อมีการจัดงานก็ไม่อยากให้คนมองว่าตัวเองจัดงานได้ไม่ดีเท่าคนอื่น อาหารการกินก็ไม่สมบูรณ์ จึงมีการจัดงานแข่งกันซึ่งต้องเสียค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก เป็นการจัดงานบวชเพื่อเอาหน้า ไม่ได้บวชเพื่อเอาบุญ หรือทดแทนคุณบิดามารดาจริง ๆ บวชเพื่อทำบุญอุทิศ ถ้าไม่มีเงินก็จะกู้ยืมมาใช้ในการบวช มีการล้มควาย วัว หมู เป็ดไก่ เพื่อเอามาเลี้ยงแขกในงาน จัดงานอย่างใหญ่โต มีโต๊ะจีน มีเหล้า เบียร์ ซึ่งเป็นการบิบบู้ที่บวชให้รับสีกออกมาหาเงินใช้หนี้ทางอ้อม

ในการอุปสมบทของคนไทยนี้ จะมีเวลาในการอุปสมบทอยู่ ๒ เวลา ขึ้นอยู่กับความพร้อมและฐานะของเจ้าภาพ โดยส่วนใหญ่ก็จะจัดงาน ๒ วัน คือ วันรวมและวันบวช แต่ถ้าเจ้าภาพมีฐานะไม่ดีก็จะจัดงานวันเดียว คือการรวมในตอนเช้าและจะบวชในตอนบ่าย ซึ่งก่อนจะมีกำหนดการจะต้องผ่านกระบวนการหาฤกษ์งามยามดี หรืออย่างน้อยจะต้องกำหนดวันที่เจ้าภาพคิดว่าดีที่สุด

ประเพณีอย่างหนึ่งของคนไทยเมื่อจะมีการบวช มักจะมีการหาฤกษ์งามยามดี เพื่อเป็นสิริมงคลกับตัว จึงมักจะไปหาโหรหรือหมอดูก่อน เพื่อให้ตรวจดูฤกษ์ โดยบอกวัน เดือน ปีเกิดให้โหรสำหรับคนที่ไม่ประสงค์จะหาฤกษ์ มักจะถือเอาวันพฤหัสบดี ซึ่งถือว่าเป็นวันครู เป็นวันมอบตัววันนี้มีการถือกันสืบมาแต่สมัยโบราณกาลแล้ว^{๒๑} ซึ่งคนไทยเองก็ได้รับคติความเชื่อในเรื่องฤกษ์งามยามดีเหมือนกับคนทั่วไป โดยที่บางคนอาจให้น้ำหนักไปกับหมอดูมากกว่าพระก็มี บางคนให้หมอดูกำหนดวันให้แล้วจึงไปแจ้งวันดังกล่าวให้พระอุปัชฌาย์ทราบ ถ้าพระอุปัชฌาย์ไม่วางในวันดังกล่าว ก็จะไม่มีการเลื่อนวัน เพราะถือว่าหมอดูกำหนดให้แน่นอนแล้ว จึงต้องไปอาราธนาพระอุปัชฌาย์จากตำบลอื่นมาบวชให้ โดยธรรมเนียมแล้ว เมื่อมีพระบวชใหม่เข้ามา จะให้คำแนะนำเบื้องต้น ดังนี้

๑. ต้องอ่านหนังสือนวโกวาท ตอนว่าด้วยวินัยบัญญัติ ให้รู้ข้อวัตรปฏิบัติ

^{๒๑} ศรีมหาโพธิ์ เปรียญ, **คู่มือบวชนาค**, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อำนวยสาส์น, ๒๕๓๗), หน้า ๑๑.

๒. ต้องเรียนวิธีพิณทุ อธิษฐาน วิกัปป์ และวิธีรักษาไตรจีวรครอง และรับจัดทำทันที
๓. ฟังหมั่นในกิจวัตรต่าง ๆ เช่น การบิณฑบาต การทำวัตรสวดมนต์ การทำอุโบสถกรรม
๔. ต้องเรียนพระธรรมวินัย แม้อยู่ในวัดที่ไม่มีการเรียน ก็ควรชวนช่วยให้ได้เล่าเรียน (ถือหลักว่า บวช-เรียน)

๕. อย่าเข้าใจไปว่า โกงผม นุ่งเหลือง ห่มเหลืองแล้ว บาปอกุศลและกิเลสจะหมดไปเอง และบุญกุศลจะเกิดขึ้นเอง ต้องอาศัยการเล่าเรียนและปฏิบัติพระธรรมวินัยให้ถูกต้อง คือบวชทั้งกายทั้งใจ จึงจะได้รับผลเช่นนั้น

๖. อย่าถือว่าบวชตามธรรมเนียมเพียงเท่านั้น ไม่สมกับที่ต้องพากันลำบากเหน็ดเหนื่อย และต้องเสียเงินเสียทอง ทั้งไม่ถูกต้องตามพระพุทธประสงค์ ที่ทรงอนุญาตการบวชไว้ด้วย ต้องถือว่าบวชเพื่อเล่าเรียนให้รู้ แล้วปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเพื่ออบรมกาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อยดีกว่าเมื่อยังไม่บวช แม้จะต้องลาสิกขา ก็ต้องให้มีดีเมื่อบวชติดตัวไปด้วย

๗. อย่าถือตามผู้ที่ย่อหย่อนในทางปฏิบัติ แต่จงทำตามท่านที่ยิ่งด้วยข้อปฏิบัติและคุณความดี จึงจะเป็นบุญ เป็นกุศล เป็นศิริมงคลแก่ตนและญาติพี่น้อง ตลอดถึงพระพุทธศาสนา

๘. พานักอยู่ในวัดใด ต้องเคารพ เชื่อฟัง ผู้ปกครองวัดนั้น รักษาความสามัคคีและสันติในหมู่คณะ^{๒๒} นอกจากพระอุปัชฌาย์ท่านจะให้คำแนะนำเบื้องต้นแก่พระบวชใหม่แล้ว ท่านก็จะให้การศึกษาด้วย โดยการรู้จักหน้าที่ในการศึกษาเป็นสำคัญ

การบวชนั้นถึงแม้ว่าจะมีจุดประสงค์ คือความพ้นทุกข์และความบริสุทธิ์ทางจิตเป็นเบื้องปลายแต่ในทางปฏิบัติแล้ว ก่อนที่จะก้าวขึ้นสู่ขั้นนั้น ผู้ที่บวชเข้ามาก็จำต้องศึกษาวิชาอันเป็นพื้นฐานเสียก่อนเพราะขั้นชื่อว่า บวชเป็นพระแล้วไม่ว่าจะเป็นการบวชตามประเพณีหรือบวชด้วยศรัทธาก็ตาม เมื่อบวชเข้ามาแล้วก็ย่อมมีหน้าที่ซึ่งจะต้องศึกษาและประพฤติปฏิบัติในไตรสิกขาเหมือนกันหมด กล่าวคือ

๑. ศีลสิกขา เมื่อบวชเข้ามาแล้ว จะต้องใส่ใจศึกษาเรื่องของศีลวินัย เพื่อจะได้รู้ว่าสิ่งใดที่ภิกษุไม่ควรกระทำ จะได้งดเว้นได้โดยถูกต้อง

๒. จิตตสิกขา เมื่อบวชเข้ามาแล้วจะต้องสนใจศึกษาวิธีฝึกฝนจิตตนให้มีความสงบ สมกับคำว่า “สมณะ” ที่แปลว่า “ผู้สงบ”

๓. ปัญญาสิกขา เมื่อบวชเข้ามาแล้วจะต้องศึกษาอบรมทางที่ก่อให้เกิดปัญญา รู้จักหลักธรรมตาของโลกและสังขาร ว่ามีความเสื่อมไปสิ้นไปเป็นธรรมดา แล้วปล่อยวางเสียจากการยึดถือ^{๒๓}

^{๒๒} แก้วเปรี๊ญธรรม, *คู่มือบวชชั่วคราว*, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เรือนธรรม, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓.

พระบวชใหม่จะต้องตั้งใจศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย เป็นผู้ว่านอนสอนง่าย เชื่อฟังคำสอนของพระอุปัชฌาย์และพระพี่เลี้ยง เหมือนในสมัยพุทธกาล

๔.๓.๒ ปัญหาและผลกระทบที่เกิดจากพฤติกรรมของคนไทยกับการบริโภคนิยม

จากการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการ มีดังนี้

กัลยา กนกกุลศลพงค์ อธิบายว่า ปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาของระบบทุนนิยมทางเศรษฐกิจที่ต้องการตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคเพื่อมุ่งแสวงกำไร จึงหาหนทางกระตุ้นให้ผู้คนเกิดการบริโภคโดยส่งผ่านทางการโฆษณา ทำให้ผู้บริโภคเกิดความต้องการที่จะบริโภคเมื่อความต้องการในการบริโภคของมนุษย์มีมากขึ้นเรื่อย ๆ ส่งผลให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้นมากมาย^{๒๓} ดังต่อไปนี้

ผลกระทบที่เกิดจากพฤติกรรมบริโภคนิยม คือ กระแสโลกาภิวัตน์เทคโนโลยีการสื่อสารและคมนาคมได้ทำให้สังคมโลกใกล้ชิดกันแบบไร้พรมแดน โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจการค้าที่ทำให้ตลาดผู้บริโภคมีรสนิยมการกิน การใช้ที่เหมือน ๆ กัน จนเรียกขานกันว่าเป็นตลาดโลกซึ่งมีผลกระทบต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ค่อย ๆ สูญหายไป ในท้ายที่สุดทั้งโลกจะมีวัฒนธรรมเดียวกันทุนเสรีนิยม เป็นระบบเศรษฐกิจกระแสหลักของโลก และมีองค์กรระดับโลก เช่น ธนาคารโลก (World Bank) กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) องค์กรการค้าโลก (WTO) เป็นกลไกในการขับเคลื่อนระบบและครอบงำระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมืองของทุกประเทศในโลก จุดเริ่มต้นของการรุกรานอียิปต์อย่างเงียบ ๆ เทคโนโลยีชีวภาพ มีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว ทั้งในการแพทย์สมัยใหม่ เพื่อรักษาโรคภัย และในด้านการเพิ่มผลผลิตทางอาหารส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศโดยเฉพาะกรณีการแย่งชิงพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ การเอาเปรียบเชิงพันธุกรรมของทั้งพืชและผลกระทบจากปัจจัยภายนอกมีอิทธิพลต่อผู้บริหารของประเทศไทย ให้เลือกใช้แนวทางพัฒนาประเทศที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาภาคเศรษฐกิจเป็นหลักมาตลอดโดยเฉพาะอย่างยิ่ง อัตราเร่งในรอบ ๒๐ ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยพยายามมุ่งเน้นไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ ทั้งนี้ประเทศไทยใช้การส่งออกเป็นกลไกสำคัญควบคู่ไปกับการส่งเสริมการลงทุนจากนักลงทุนต่างประเทศผลกระทบทั้งสองประการส่งผลกระทบในหลายภาคหลายส่วน ผลกระทบอย่างหนึ่งเกี่ยวข้องอย่างยิ่งกับประชาชนทั่วไปในฐานะผู้บริโภค คือ มีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านอื่น ๆ เป็นลูกโซ่กระทบต่อเนื่องด้วย ท้ายที่สุดก็หนีไม่พ้นสุขภาพและความปลอดภัยของผู้บริโภค การพัฒนาประเทศ

^{๒๓} นฤมล เวียงสารวิน, ลักษณะของพระสงฆ์ไทยที่พึงประสงค์ในปัจจุบัน : ศึกษากรณีกรุงเทพมหานครและชัยภูมิ, หน้า ๔๒-๔๓.

^{๒๔} กัลยา กนกกุลศลพงค์, “บริโภคนิยมของเด็ก : ศึกษาความต้องการและการได้มาซึ่งสิ่งของจากพ่อแม่ในเขตกรุงเทพมหานคร”, หน้า ๑.

ที่เน้นภาคเศรษฐกิจเป็นหลัก ทำให้มิติ วิธีชีวิตและค่านิยมของประเทศไทยแปรเปลี่ยนไปจากการทำมาหากินไปเป็นการทำมาค้าขาย แปรเปลี่ยนจากการผลิตเพื่อบริโภคไปเป็นการผลิตเพื่อการค้า แปรเปลี่ยนจากความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไปเป็นการแข่งขันละเอียดที่จะให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิตวิถีการดำรงชีวิตที่เอื้อต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ การดำเนินชีวิตในปัจจุบันที่ต้องแข่งขันเร่งรีบ อันเกิดจากความต้องการรายได้ที่มากขึ้นเพื่อการดำรงชีวิตในสังคมบริโภคนิยมและทำให้มิติแบบแผนการบริโภคแปรเปลี่ยนไปจากการทำอาหารกินเองในครัวเรือนไปเป็นอาหารสำเร็จรูป อาหารกึ่งสำเร็จรูป อาหารพร้อมปรุง อาหารถุงอาหารส่งถึงบ้าน การมีรูปแบบวิถีชีวิตที่ต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสภาพและปัญหา ทำให้คนไทยมีแนวโน้มพฤติกรรมบริโภคที่ใช้อาหารที่ให้ความสำคัญกับเรื่องของความสะดวกเป็นอันดับแรก ขณะที่เรื่องของคุณค่าอาหารและความสะอาดปลอดภัยก็มีความสำคัญรองลงไป ในปัจจุบันจึงมีความนิยมร้านค้าสะดวกซื้อ นอกจากนี้ในกลุ่มเด็กกลุ่มวัยรุ่นกลุ่มวัยทำงาน ที่ได้รับผลกระทบจากกระแสบริโภคนิยมมากที่สุดโดยพฤติกรรมจะเป็นไปตามกระแสความเท่ ทันสมัยที่เกิดจากการโฆษณาประชาสัมพันธ์ตัวสินค้าอาหารมากกว่าจะบริโภคโดยคำนึงถึงคุณค่าของอาหารและสุขภาพอนามัยของตนเอง จากรายงานการศึกษาเรื่อง แนวโน้มโลก ๒๐๐๕ การท้าทายของสหประชาชาติใหม่ จัดทำโดยศูนย์ยุทธศาสตร์และการศึกษาระหว่างประเทศ (Center for Strategy and International Study. ๑๙๙๗) ได้กล่าวถึงแนวโน้มสำคัญข้อหนึ่งว่า เศรษฐกิจแบบใหม่ของโลกซึ่งมีลักษณะเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว มีการค้นพบใหม่ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีตลอดเวลา และระดับการแข่งขันก็เข้มข้นอย่างไม่เคยมีมาก่อน เหล่านี้ทำให้ผู้คนต้องใช้ทรัพยากรทางจิตใจ สูงอย่างไม่เคยมีมาก่อนเช่นกัน เพื่อการคิดสร้างสรรค์การจัดการตนเอง ความรับผิดชอบส่วนบุคคล และการกำหนดทิศทางตนเอง ทั้งหมดนี้ก็ต้องมีความเชื่อมั่นตนเองอย่างสูง แรงกดดันเหล่านี้ทำให้เกิดความกังวลและความแปลกแยกต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคมขึ้น ซึ่งในที่สุดนำมาสู่อาการโรคสมองร้าย ดังจะพบว่ายาแก้ปวด คลายเครียดรวมทั้งคลายเครียดอื่น ได้กลายเป็นสิ่งที่ขายดีในประเทศอุตสาหกรรมและเมืองใหญ่ ๆ ในประเทศกำลังพัฒนาที่กำลังสร้างอุตสาหกรรมของตนเอง

วิทยากร เชียงกุล อธิบายว่า ลัทธิบริโภคนิยม หมายถึง การนิยมบริโภคฟุ่มเฟือยเกินความต้องการที่จำเป็นในชีวิตและเกินกว่าฐานะรายได้หรือความสามารถในการผลิตของคนหรือของประเทศ เป็นลัทธิที่แพร่หลายในประเทศไทยมาก ไม่ใช่เฉพาะนิสิต นักศึกษา เยาวชนวัยรุ่นหนุ่มสาวเท่านั้นที่นิยมใช้จ่ายฟุ่มเฟือย คนทั่วไปต่างก็นิยมใช้จ่ายฟุ่มเฟือยกันเป็นส่วนใหญ่มองเห็นได้จากที่ปี ๒๕๕๐ ครัวเรือนเป็นหนี้เพิ่มขึ้นจาก ๕ ปีที่แล้วมาก ทั้งสัดส่วนผู้เป็นหนี้ (ร้อยละ ๖๓.๓ ของครัวเรือนทั้งประเทศ) และยอดหนี้ (เฉลี่ยครัวเรือนละ ๑.๑๖ แสนบาท) ทั้งภาครัฐและธุรกิจเป็นหนี้ต่างประเทศมากเรามักจะมองว่าปัญหาลัทธิบริโภคนิยมเกิดจากการเลียนแบบวัฒนธรรมทุนนิยม

ตะวันตก ซึ่งมีส่วนจริง แต่คนในประเทศทุนนิยมตะวันตกเองรวมทั้งญี่ปุ่นก็อาจจะไม่ได้ติดในลัทธิบริโภคนิยมมากเหมือนคนไทยก็ได้ การไปจับจ่ายใช้สอย ซื้อสินค้าที่จำเป็นในชีวิตเป็นเรื่องการบริโภคตามปกติที่คนทุกประเทศทำกัน แต่การจับจ่ายใช้สอยมากเกินไปบ่อยเกินไป แพงเกินกว่าฐานะรายได้และความจำเป็นที่คนไทยนิยมทำกัน ถือว่าอยู่ในขั้นเสพติดลัทธิบริโภคนิยม ลัทธิบริโภคนิยมที่ระบาดในประเทศไทยได้ง่ายมากคงมาจากหลายปัจจัยรวมทั้งรากเหง้าทางวัฒนธรรมเดิมของไทย น่าจะมีส่วนส่งเสริมให้คนไทยนิยมบริโภคฟุ่มเฟือยด้วยที่มาของลัทธิบริโภคนิยมในไทย^{๒๕}

๑. สังคมไทยพัฒนามาจากสังคมชุมชนเกษตรแบบดั้งเดิม พึ่งตนเองได้แบบมีผลผลิตเหลือเฟือ การจัดงานฉลองตามประเพณี งานบุญทางศาสนา นิยมทำกันใหญ่โตเพื่อแสดงความใจกว้างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เช่น อาหารการกิน ต้องทำเผื่อเหลือมาก ๆ เพราะกลัวว่าถ้าไม่มากพอคนที่มาร่วมงานจะหิวใจแคบ สมัยก่อนคนไทยในชุมชนเกษตรผลิตอาหารได้เองรวมทั้งเวลาจัดงาน ญาติพี่น้องเพื่อนบ้านเอาอาหารมาช่วยด้วย จึงไม่ได้สิ้นเปลืองมาก แต่วัฒนธรรมแบบนี้เมื่อเอามาใช้ในยุคนิยมนวัตกรรมที่ต้องใช้เงินซื้อหา การจัดงาน เช่น บวชนาค แต่งงาน ฯลฯ จึงกลายเป็นเรื่องฟุ่มเฟือยกว่าสมัยก่อนมากวัฒนธรรมแบบชอบใช้ชีวิตแบบวันต่อวัน หรือคนมีเงินเดือนก็มองเดือนต่อเดือน ไม่ค่อยอดออม ไม่คิดเรื่องอนาคตที่อยู่ไกลออกไป ถ้าเทียบกับคนญี่ปุ่น เวียดนาม ซึ่งผ่านความยากลำบากของธรรมชาติและสงครามกับเจ้าอาณานิคมมาทำให้เขารู้จักประหยัด อดออมมีวินัยในการบริโภคและเรื่องอื่น ๆ มากกว่าไทย

๒. วัฒนธรรมศักดินา เจ้าขุนมูลนาย แสดงฐานะด้วยเครื่องแต่งตัว ของใช้การทำบุญ ทำทาน ฯลฯ ก็คงมีส่วนทำให้คนไทยชอบอวดเวลาไปวัด ไปงาน คนต้องแต่งตัวดี ๆ ภาคเหนือมีภาษิตว่า แต่งตัวไม่ดีคนเห็นได้ง่าย แต่ท้องหิวไม่มีใครส่งไฟเห็น คนไทยจึงนิยมการบริโภคที่สูงกว่าฐานะจริงแบบที่เรียกว่า “รายได้ต่ำรสนิยมสูง” เช่น คนที่พอมีฐานะเป็นคนชั้นกลางต้องซื้อรถยนต์ส่วนตัว แม้จะต้องกัดฟันผ่อนส่ง สำหรับคนไทย รถไม่ได้เป็นยานพาหนะไว้ใช้สอยตามจำเป็น แต่เป็นเครื่องประดับเพื่อแสดงฐานะต่อคนภายนอกด้วย คนไทยจึงนิยมใช้รถส่วนตัวกันมาก รัฐบาลก็ไม่สนใจจะพัฒนาระบบการขนส่งสาธารณะค่านิยมแบบต้องการอำนาจความมั่งคั่งยังนำไปสู่การทุจริตฉ้อฉลและการหาผลประโยชน์ทับซ้อน เพื่อจะได้บริโภคฟุ่มเฟือยเลี้ยงลูกน้องบริวาร เพื่อแสดงฐานะอำนาจกลายเป็นวงจรที่ชั่วร้ายที่นักการเมืองและข้าราชการชั้นสูงของไทยต้องอยู่ใน วงจรนี้อย่างไม่มีใครกล้าเปลี่ยนแปลง

๓. ทุนนิยมไทยเป็นการนำเข้าทุนต่างชาติแบบสำเร็จรูปและเข้ามาในยุคที่บรรษัทข้ามชาติเติบโตมาก มีสินค้าบริการอำนวยความสะดวกมาก มีสื่อวิทยุโทรทัศน์และพ่อแม่มีเครื่องมือ

^{๒๕} วิทยากร เชียงกุล. (๒๕๕๑). ลัทธิบริโภคนิยมเกิดจากอะไร และจะแก้กันอย่างไร. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.witayakornclub.wordpress.com/>, (๒๓ กรกฎาคม ๒๕๕๖).

เครื่องมือในการกระตุ้นการขายสินค้ามาก เช่น การซื้อแบบผ่อนส่ง เอาของไปก่อนจ่ายทีหลังพร้อมดอกเบี้ย ทำให้ประเทศไทยเป็นทุนนิยมที่ล่าช้าหรือเป็นทุนนิยมบริวารที่เน้นการซื้อเพื่อการบริโภคมากกว่าการผลิตด้วยตนเอง โดยเฉพาะวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยที่ตื่นตัวทางเพศ ชอบแต่งตัว ชอบสนุกสนานทำอะไรใหม่ ๆ อยู่แล้วยังเป็นเหยื่อของลัทธิบริโภคนิยมที่พวกนายทุนต้องการส่งเสริมเพราะต้องการกำไรได้ง่าย ยิ่งนักศึกษาที่มาจากคนรวยคนชั้นสูงหรือถือว่าตนมีฐานะสูงกว่าคนงานยิ่งฟุ่มเฟือยมาก

๔. รัฐบาลซึ่งเป็นตัวแทนของคนรวยและคนชั้นกลางทุกรัฐบาลได้รับอิทธิพลจากการพัฒนาทุนนิยมอุตสาหกรรม คิดในกรอบการส่งเสริมการลงทุน การค้าอย่างเสรี กระตุ้นการค้าขาย กระตุ้นการใช้จ่ายมาก ส่วนหนึ่งเพราะพวกเขาหวังประโยชน์ในการหาเสียงและเพื่อของตน ส่วนหนึ่งเพราะชนชั้นนำของไทยค่อนข้างโง่ ไม่มีความคิดเชิงชาตินิยม สังคมนิยม การอนุรักษ์ทรัพยากร สภาพแวดล้อม การพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อความสุข รัฐบาลไทยไม่ว่าชุดไหนก็ตามไม่มีนโยบายเก็บภาษีสินค้าฟุ่มเฟือย ในอัตราก้าวหน้า ไม่มีนโยบายอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพแวดล้อม บางรัฐบาล เช่น รัฐบาลทักษิณ ยิ่งส่งเสริมทุนนิยมบริโภคแบบสุดโต่งทั้งกระตุ้นการใช้จ่าย การปล่อยกู้ดอกเบี้ยต่ำ เพื่อการหาเสียงและเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจให้คนมีเงินกลับมาซื้อสินค้าและบริการของพวกตน รัฐบาลสมัครก็เดินตามรอยเดียวกันนี้คือทุนนิยมผูกขาดแบบสุดโต่งซึ่งบางคนเรียกว่าทุนนิยมสามัญ ในประเทศทุนนิยมอุตสาหกรรมอื่น ๆ รัฐบาลมักจะใช้ระบบเศรษฐกิจแบบผสม คือ รัฐบาลแทรกแซงดูแลเก็บภาษีคนรวยในอัตราก้าวหน้า ลดการฟุ่มเฟือย ลด/ป้องกันการทำลายธรรมชาติสภาพแวดล้อม ส่งเสริมวิถีชีวิตชุมชนและวัฒนธรรมค่านิยมที่ดี ไม่ได้ปล่อยให้ทุนนิยมแบบกอบโกยล้างผลาญกันสุด ๆ แบบรัฐบาลทักษิณ และสมัครซึ่งมีวิธีคิดและการมุ่งผลประโยชน์ส่วนตัวเหมือน ๆ กัน

๕. ระบบการศึกษาและสื่อมวลชนของไทยล้วนส่งเสริมลัทธิบริโภคนิยมมากกว่าจะทำให้ประชาชนฉลาดรู้เท่าทันระบบทุนนิยมอุตสาหกรรม ระบบการศึกษาสอนแบบท่องจำและทักษะบางอย่างเพื่อให้คนออกไปทำงานรับใช้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมอุตสาหกรรมที่เน้นการหาเงินเพื่อการบริโภค แต่ไม่ได้สอนให้คนรู้จักตัวเอง ภูมิใจในตัวเอง รู้จักชุมชนและสังคม คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประยุกต์ใช้เป็น มีวินัยในตัวเอง มีเหตุผล รู้ประมาณตน พ่อแม่ก็ไม่ได้สอนให้ลูกมีนิสัยในการอดออม เห็นคุณค่าของเงินและการทำงาน แต่ชอบเลี้ยงลูกแบบใช้เงินซื้อความรักจากลูกทำให้นักเรียน นักศึกษาไทยนิยมการบริโภคฟุ่มเฟือยและการโอ้อวดกันด้วยปัจจัยที่กล่าวมาทั้งหมดลัทธิบริโภคนิยมจึงงอกงามในไทยมากกว่าหลายประเทศ จริงอยู่ที่สมัยปัจจุบันแทบทุกประเทศก็นิยมการซื้อของและบริการหรือการบริโภคด้วยกันทั้งนั้น แต่หลายประเทศเขามุ่งทำการผลิตและมีรายได้พอเพียงที่จะบริโภคด้วย และถ้าประเทศที่มีคนมีการศึกษาฉลาดหน่อย เขาก็จะมีวินัยในการบริโภคของที่จำเป็นที่ไม่ฟุ่มเฟือยจนเกินไป รวมทั้งการตระหนัก เรื่องการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมด้วย เช่น คนในยุโรปเหนือนิยมใช้รถจักรยานไปทำงาน ใช้พลังงานลม พลังงานแสงอาทิตย์และพลังงานทางเลือกอื่น แต่ประเทศ

ไทยนิยมบริโภคมากกว่าผลิตหรือทำงาน เช่น คนไทยส่วนใหญ่เป็นหนี้เพิ่มขึ้นในอัตราสูงกว่าการเพิ่มขึ้นของรายได้ คนไทยใช้น้ำมันเพื่อการเดินทางเพื่อความบันเทิงมาก จนใช้น้ำมันรวมกันทั้งประเทศในรอบ ๕-๖ ปีที่ผ่านมาเพิ่มขึ้นในอัตราสูงกว่าการเพิ่มขึ้นของผลผลิต (GDP) ของประเทศทั้ง ๆ ที่ไทยต้องสั่งเข้าน้ำมันมากและน้ำมันก็มีราคาสูงขึ้นมากการที่รัฐบาลทักษิณ สมครดำเนินนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจทุนนิยมผูกขาดที่เป็นบริวาร เน้นการเพิ่มความเจริญเติบโตของผลผลิตแบบใช้ทรัพยากรฟุ่มเฟือยมาก พึ่งพาบริษัทข้ามชาติและบริษัทขนาดใหญ่มาก เป็นหนี้มาก มีความเหลื่อมล้ำต่ำสูงระหว่างคนรวยกับคนจนนำไปสู่ความขัดแย้งและวิกฤตทั้งทางเศรษฐกิจการเมืองวัฒนธรรมและธรรมาภิบาลสภาพแวดล้อม ซึ่งทำให้คุณภาพชีวิตประชาชนไทยตกต่ำที่น่าห่วง คือ พรรคการเมืองอื่น เช่น ประชาธิปัตย์ก็มีนโยบายพัฒนาแบบส่งเสริมตลาดเสรีไม่ต่างกัน ดังนั้นคำว่าระบอบทักษิณที่เป็นตัวปัญหาทำให้ประเทศไทยพัฒนาแบบตกต่ำลงจึงไม่ได้หมายถึงกลุ่มทักษิณเท่านั้น แต่หมายถึงกลุ่มที่สนับสนุนทุนนิยมผูกขาดแบบสุดโต่งที่มุ่งแต่ความเติบโตทางวัตถุและหาประโยชน์แบบรวบอำนาจทำทุกอย่างเพื่อผลประโยชน์ตัวเองและพรรคพวกโดยไม่สนใจเรื่องความเป็นธรรมและคุณภาพชีวิตของคนส่วนใหญ่เลยทางแก้ไข เราจะต้องตระหนักว่าปัญหาทั้ง ๕ ข้อข้างต้นนั้น คือ การพัฒนาแบบหลงทางยิ่งไปกระตุ้นการพัฒนาเศรษฐกิจเติบโตไปแนวบริโภคมายิ่งทำให้เกิดปัญหาความยากจน ปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง สังคมวัฒนธรรมมากขึ้น ประชาชนควรตระหนักว่าการพัฒนาแบบทุนนิยมที่เน้นการบริโภคและ การพึ่งพาทุนต่างชาติเป็นตัวปัญหา และหาทางเลือกการพัฒนาที่แตกต่าง ออกไป เช่น เศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองในระดับชุมชนและระดับประเทศเพิ่มขึ้นเน้นการกระจายที่เป็นธรรมและแนวทางพัฒนาที่ยั่งยืน (อยู่ได้ยาวนาน) ด้วยการปฏิรูปการศึกษาสื่อมวลชน ปฏิรูปทางการเมือง ปฏิรูปประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจที่เน้นสิทธิเสรีภาพเสมอภาคและภราดรภาพ (ความเป็นพี่น้อง) ไม่ใช่การเมืองแบบเผด็จการรัฐสภาที่นักธุรกิจการเมืองส่วนน้อยรวยมากมีอำนาจมาก กดขี่เอาเปรียบและครอบงำคนส่วนใหญ่ นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจ แบบบ้าเห่อโลกาภิวัตน์หรือแบบทุนนิยมอุตสาหกรรมผูกขาดที่เป็นบริวาร (ทุนนิยมสามัญ) ที่เน้นการเติบโตหากำไรของเอกชนในระยะสั้น การใช้สารเคมี พลังงานฟอสซิลอย่างสิ้นเปลือง เป็นประโยชน์สำหรับคนรวย คนชั้นกลางส่วนน้อยระยะสั้น แต่ทำให้เกิดความเสียหายแก่คนไทยทุกคนรวมทั้งลูกหลานคนรวยคนชั้นกลางด้วยในระยะยาว ประชาชนต้องสร้างการเมืองใหม่รวมเศรษฐกิจและสังคมแบบใหม่ ที่ควรใช้แนวคิดแบบเศรษฐศาสตร์ชาวพุทธที่เน้นการกินอยู่แบบพอดี ประหยัดเรียบง่าย ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เศรษฐกิจพอเพียงควบคู่ไปกับระบบสหกรณ์ การอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อม เกษตรทางเลือก สาธารณสุขทางเลือก พลังงานทางเลือก ที่เน้นการใช้ทรัพยากรในประเทศและเน้นสุขภาพความปลอดภัย และการให้ประโยชน์ส่วนรวมในระยะยาว

สรุปได้ว่า ปัญหาและผลกระทบที่เกิดจากการบริโภคนิยม ในสังคมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไป สิ่งต่าง ๆ ก็เปลี่ยนแปลงไป ความต้องการและการแข่งขันก็มีมากขึ้นทำให้ครูต้องตกอยู่ในกระแสบริโภคนิยมและทำให้ชีวิตของครูได้กลายเป็นทั้งผู้บริโภคและสินค้าในสังคมบริโภคที่มีแต่เปลือกของความหรูหรา ฟุ้งเฟ้อ ขาดจิตสำนึกทางสังคม จึงส่งผลกระทบข้าราชการครู ด้านอาชีพ ด้านครอบครัว ด้านการเงิน และด้านสังคม

๔.๔ ผลกระทบที่ทำให้พฤติกรรมกรรมการบริโภคนิยมในการบวชเปลี่ยนไป

๔.๔.๑ เป้าหมายสูงสุด

พระมหากัสสปะเถระเคยทูลถามพระพุทธเจ้าว่า พระที่เข้ามาบวชในธรรมวินัยนี้ เบื้องต้นมีน้อยและเมื่อบวชเข้ามาแล้ว ก็ต้องการทำความเพียรเพื่อพ้นจากทุกข์จริง ๆ สิกขาบทวินัย จึงไม่ต้องบัญญัติมากมาย เมื่อพระบวชมากมาย การบวชจึงมีเจตนาหลายอย่างต่างกัน ไม่ได้บวชเพื่อความพ้นทุกข์อย่างเดียว จึงประพาศติผิดแผกแตกต่างจากทำนองคลองธรรมเป็นอลัชชี อันเป็นเหตุทำความเดือดร้อนให้แก่พระที่ปฏิบัติดี พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติพระวินัยมากขึ้นโดยลำดับ เพื่อปราบอลัชชีเหล่านั้น สิกขาบทวินัยจึงมีมากและสำเร็จมรรคผลนิพพานจึงมีน้อย^{๒๖} เนื่องจากว่า สังคมไทยเป็นสังคมหนึ่งที่มีการอุปสมบทได้รับอิทธิพลจากประเพณีและความเชื่อทางสังคมดั้งเดิมและความเชื่อที่เกิดขึ้นภายหลัง ทำให้สังคมมีความเข้าใจไขว้เขวไปมากเกี่ยวกับเป้าหมายสูงสุดในการบวช และมีสถานที่ปฏิบัติธรรมน้อยจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้เข้ารับการอุปสมบทไม่มีโอกาสที่จะเข้ารับการฝึกหัดทางจิตอันเป็นกระบวนการที่นำไปสู่เป้าหมายสูงสุดคือความหลุดพ้นจากกิเลสตัณหา

๔.๔.๒ ค่านิยมการบริโภค

สันโดษนี้ พระพุทธเจ้าทรงสอนเน้นเป็นพิเศษสำหรับพระสงฆ์ เพราะว่าชีวิตของพระสงฆ์นี้มีหลักการเบื้องต้นว่าเป็นคนที่ชาวบ้านเลี้ยง จึงต้องทำตัวให้เขาเลี้ยงง่ายแล้วก็จึงควรจะอยู่ง่าย อยู่ง่ายก็หมายความว่า มีวัตถุแต่เพียงพอประมาณ เเท่าที่จำเป็นหรือเท่าที่เป็นสัพปาเย นีก็คือการที่จะต้องสันโดษ^{๒๗} ซึ่งปัจจุบันนี้ค่านิยมเรื่องการบริโภคของสังคมได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น วิธีการอุปสมบทก็มักเป็นไปตามลักษณะของบริโภคนิยม เมื่อบวชเข้ามาแล้วค่านิยมดังกล่าวก็ยังมิอยู่

^{๒๖} พระนิรุทธังสี คัมภีร์ปัญญาจารย์ (เทศก์ เทสรงสี), *ปฐกาวลีขนาในประเทศ*, (หนองคาย : หจก. ขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๓๕.

^{๒๗} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), หน้า ๗๑.

โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อติดอยู่ในเรื่องกิน กาม เกียรติ คนจำนวนมากที่บวชเข้ามาจึงมีเครื่องอุปโภค บริโภคไม่ต่างอะไรกับฆราวาสทั่วไป เช่น มีรถหลายคัน มีตู้เย็น มีแอร์ใช้ มีการทำงานเพื่อให้ได้ เงินเดือน มีการบริโภคที่หรูหรา มีการท่องเที่ยวไปในที่ชุมชน มีพฤติกรรมที่เป็นโลภวิชชะ ใช้บริการที่มีค่ามีราคาแพงเช่น ใช้ผ้าไตรไหมแท้ ใช้รองเท้าคู่ละพัน ใช้ปากกาด้ามทอง ใช้คอมพิวเตอร์ ใช้ โทรศัพท์มือถือที่ทันสมัย และมักเปลี่ยนรุ่นตามสมัยนิยม ทำให้วิถีชีวิตของภิกษุที่มุ่งความโดดเดี่ยว ความสันโดษถูกแทนที่โดยค่านิยมของชาวโลก แทนที่จะใช้ชีวิตอย่างพอเพียงแก่สมณสาธูป คนที่จะบวชก็มีการเพิ่มบริการเข้ามาโดยยึดตามพระเถระเป็นแบบอย่าง เช่น เพิ่มตู้เย็นเข้าไปเป็นหนึ่งในบริการด้วย เป็นต้น

๔.๔.๓ การกลั่นกรองผู้ที่จะอุปสมบท

วิธีหนึ่งที่จะช่วยในการกลั่นกรองได้ก็คือ การทดลองก่อนบวช โดยให้ผู้ประสงค์บวชมา อยู่วัดชั่วคราวระยะเวลาหนึ่งก่อนบวช เพื่อเป็นการเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับการครองเพศบรรพชิต โดยถือศีล ๕ หรือศีล ๘ พร้อมกับศึกษาให้มีความรู้เบื้องต้นในด้านธรรมและวินัยทั้งปริยัติและปฏิบัติตาม สมควร ขณะเดียวกันก็ปฏิบัติอุปัฏฐากอุปัชฌาย์และพระในวัด เพื่อเรียนรู้และคุ้นเคยชีวิตพระ พร้อมกันนั้นก็เปิดโอกาสให้อุปัชฌาย์ได้รู้จักอุปนิสัยของผู้มาบวชมากขึ้น ผู้ที่มีความพร้อมก็สามารถบวชได้ ในเวลาไม่นาน ส่วนผู้ที่ยังไม่พร้อมก็ต้องอยู่วัดนานขึ้นจนกว่าอุปัชฌาย์จะเห็นควรให้บวช วิธีนี้น้อย่าง น้อยก็ทำให้ผู้ที่ไม่พร้อมบวช (เช่น ว่ายากสอนยาก ยังเลิกยาเสพติดไม่ได้) หรือมาบวชเพราะหวังลาภ สักการะและความสะดวกสบายถูกกรองออกไปได้ในระดับหนึ่ง^{๒๘} และพระอุปัชฌาย์จะต้องเข้าใจ ขั้นตอนและวิธีการ รวมทั้งชี้แจงสิ่งที่ไม่ถูกต้องให้กับประชาชนเข้าใจ มีการคัดเลือกผู้ที่จะมาบวชให้มี คุณสมบัติตรงตามพระบรมพุทธานุญาต

๔.๔.๔ แรงจูงใจ

กล่าวกันว่า สาเหตุสำคัญที่ทำให้พระสงฆ์บางรูปมีการประพฤติปฏิบัติไม่พึงประสงค์นั้น ส่วนหนึ่งก็มาจากเรื่องความมุ่งหมายในการบวชเป็นประการสำคัญด้วย โดยทั่ว ๆ ไป การบวชหรือ บรรพชาอุปสมบทนั้นนับว่าเป็นประเพณีอันดีงาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนาบุคคลให้มีคุณธรรม ประจำใจ ซึ่งจะมีผลสะท้อนถึงสังคมส่วนรวมด้วย อย่างไรก็ตาม การบวชในปัจจุบันนั้น แตกต่างกันไป เพราะสาเหตุที่บุคคลบวช ในการบวชนั้นไม่มีการบังคับว่าบวชแล้วสึกไม่ได้ ถ้าบังคับเช่นนั้น คงไม่มีคนบวช เพราะคนไทยที่บวชนั้นไม่เหมือนในพุทธกาล ซึ่งในสมัยนั้นคนที่บวชมัก “เบื่อโลก”

^{๒๘} พระไพศาล วิสาโล, พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต, พิมพ์ครั้งแรก (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๕๖), หน้า ๒๗๘-๒๗๙.

แล้วได้มีประสบการณ์ทางโลกมามากจนกระทั่งเกิดเบื่อหน่ายในโลกีย์วิสัย จึงออกบวชเพื่อแสวงหาความสงบทางด้านจิตใจ และเพื่อพ้นความทุกข์ แต่ในสมัยนี้ ผู้ที่เข้าไปบรรพชาอุปสมบทหาใช่เป็นผู้เบื่อโลกไม่ บางคนก็ยังไม่รู้จักโลกด้วยซ้ำ บวชกันตามประเพณีเท่านั้น นอกจากนี้ก็ยังมีบางพวกบวชโดยไม่มี ความตั้งใจแม้แต่น้อย จึงทำให้นอกจากวัตรปฏิบัติจะหย่อนยานแล้ว ยังมีคุณลักษณะไม่น่านับถือ ไม่น่าพึงประสงค์น่าปการด้วย ซึ่งเรามักจะกล่าวว่าพวกนี้บวชมีสาเหตุจาก “อกหัก หลักลอย คอยงาน สังฆารโธรม”^{๒๙} เมื่อมีสาเหตุมาจากเรื่องดังกล่าวแล้วทำให้เกิดแรงจูงใจในการบวชผิดไปจากสมัยพุทธกาล ประพฤติผิดพระธรรมวินัย ดังบทกลอนที่ว่า

ถึงบวชมา พรรษามาก หากไม่คิด
ยังมีจิต ผักไฟ ในตัณหา
ญาติโยมเขา ดูหมิ่น สิ้นศรัทธา
หนึ่งพรรษา ศรัทธาล้น ถ้า “คนดี”^{๓๐}

โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่บวชได้หลายพรรษา เมื่อถูกแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสหรือเป็นเจ้าคณะ หากมีพฤติกรรมไม่ดีก็มักจะทำให้เกิดความเสียหายมาก เพราะว่าแรงจูงใจในการบวชไม่ใช่เพื่อความหลุดพ้น แต่เป็นการบวชมาเพื่อที่จะแสวงหาทรัพย์ และมักตกอยู่ในโลกธรรม บุคคลประเภทนี้เมื่อบวชนานวันเข้าก็ยิ่งทำให้เกิดปัญหาในสังคมสงฆ์มากขึ้น และก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้จุดมุ่งหมายของการบวชเปลี่ยนไป

๔.๔.๕ ความไม่สำรวมอินทรีย์

ภิกษุนวกะผู้อยู่ในอานาจก็ดี อยู่ในสำนักก็ดี หรือปลีกปลีกเร้นอยู่ตามโคนไม้ เรือนว่าง ซอกเขา หลืบถ้ำก็ดี เป็นผู้มาได้ด้วยศรัทธา และการสมათาน ซึ่งต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ คือ

๑. สำรวมในพระปาฏิโมกข์ รักษาศีลเคร่งครัด
๒. สำรวมอินทรีย์ มีสติระวังรักษาใจเสมอ
๓. สำรวมวาจา พูดคุยน้อย เจรจาเป็นธรรม
๔. ปลีกปลีกเร้นอยู่ในความสงบ เจรจาเป็นธรรม
๕. ปลูกฝังความเข้าใจที่ถูกต้อง ในธรรม ในสภาวะอันยิ่ง ๆ ขึ้น ผู้มีคุณสมบัติเหล่านี้ชื่อว่า

ภิกษุในธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา^{๓๑}

^{๒๙} นฤมล เวียงสารวิน, **ลักษณะของพระสงฆ์ไทยที่พึงประสงค์ในปัจจุบัน : ศึกษากรณี กรุงเทพมหานครและชัยภูมิ**, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๓), หน้า ๑๐๗-๑๐๘.

^{๓๐} พระศิริวัฒน์ ถาวรธมโม, **คติธรรมคำกลอน**, (ขอนแก่น : หจก. โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๑), หน้า ๑๗๓.

^{๓๑} ไชย ณ พล, **การปกครองของพระพุทธเจ้าระบอบธรรมมาธิปไตย**, (กรุงเทพมหานคร : มปป. ๒๕๓๗), หน้า ๒๐๑.

และยังมีคุณสมบัติของพระบวชใหม่ที่กำลังถึงความสำรวม ๕ ประการ คือ

๑. สำรวมในพระปาฏิโมกข์ เว้นข้อที่พระพุทธเจ้าห้าม ทำตามข้อที่ทรงอนุญาต

๒. สำรวมอินทรีย์ คือ ระวัง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้ความยินดีในร้ายครอบงำได้ในเวลาที่เห็นรูปด้วยนัยน์ตา เป็นต้น

๓. ความเป็นคนไม่เอิกเกริกเฮฮา

๔. อยู่ในเสนาสนะอันสงบ

๕. มีความเห็นชอบ

ภิกษุใหม่ควรตั้งอยู่ในธรรม ๕ อย่างนี้^{๓๒} พระภิกษุที่ไม่มีความสำรวมมักจะมีกิริยาที่คล้ายกับฆราวาสทั่วไป ซึ่งไม่ใช่วิสัยของพุทธบุตร พระภิกษุที่มีความสำรวมในกาย สำรวมในวาจา สำรวมในจิตมักจะเป็นผู้ที่มียาก วาจา จิตที่สงบ กิริยาที่แสดงออกจึงเป็นสิ่งที่น่าเลื่อมใส เป็นวิธีการประกาศศาสนาที่เห็นเป็นรูปธรรม

๔.๔.๖ ความเชื่อทางสังคม

๑. เรื่องการทำขวัญนาศ เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในการทำพิธีอุปสมบท เพราะได้กลายมาเป็นประเพณีที่สำคัญเกี่ยวกับจิตใจของคน หากขาดไม่ได้ทำขวัญนาศจะมีความรู้สึกว้าว้าอะไรไปสักอย่างหนึ่ง และเข้าใจว่าการสู่ขวัญเป็นพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งจะต้องกระทำก่อนการอุปสมบท ปัจจุบันนี้พิธีการสู่ขวัญเป็นความเชื่อที่มีบทบาทมากเทียบเท่ากับการอุปสมบท พรหมณ์ที่ทำหน้าที่สู่ขวัญก็มีค่าตัวแพงกว่าพระที่ไปเทศน์หรือเจริญพระพุทธมนต์ “การทำขวัญนาศทำให้เกิดบรรยากาศแห่งความสร้างขวัญกำลังใจ และพิธีกรรมคูมีความศักดิ์สิทธิ์ เป็นพิธีที่รวมผู้หลักผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือมาผูกแขนอวยพรให้ จึงทำให้ มีกำลังใจในการบวชศึกษาพระธรรมวินัย”

๒. เรื่องการเลี้ยงผู้มาร่วมงาน ความเชื่อเรื่องการเลี้ยงอาหารผู้มาร่วมงานก็เป็นส่วนที่ทำให้รูปแบบการจัดงานอุปสมบทเปลี่ยนไป เพราะการเลี้ยงอาหารจะต้องเลี้ยงให้ผู้มาร่วมงานได้บริโภคกันได้ตามชอบใจ แต่ครั้งที่จัดงานเจ้าภาพจะสูญเสียเงินไปกับการจัดเลี้ยงแขกเป็นจำนวนมาก และที่ผิดศีลธรรมทั้งที่เป็นงานกุศลก็คือ การเลี้ยงเครื่องดื่มประเภทของมีเมา ซึ่งจะต้องมีทุกงานจะขาดไปไม่ได้ หากมีเจ้าภาพต้องการที่จะปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยโดยการไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ให้มีของมีเมา แขกที่มาร่วมงานจะบ่นว่าและเรียกร้องเอาจากเจ้าภาพ เพื่อเป็นการเอาใจแขกเจ้าภาพ จำต้องทำตามความเรียกร้อง เพราะเกรงว่าชาวบ้านจะติฉินนินทาว่ามาร่วมงานแล้วไม่ได้บริโภคตามที่ต้องการเจ้าภาพจึงมีหน้าที่ทำตามความต้องการของแขก สิ่งนี้จึงเข้ามามีบทบาทอย่างมากในการกำหนดทิศทางและค่าใช้จ่ายในงานอุปสมบท

^{๓๒} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, นวโกวาท, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๔๖๘), หน้า ๔๔-๔๕.

๓. เรื่องการแห่นาค ความเชื่อเรื่องการแห่นาคนอกจากจะเป็นความเชื่อแบบพราหมณ์แล้ว ยังเป็นค่านิยมทางสังคมด้วย เพราะว่าการแห่นาคเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่เจ้าภาพใช้ประกาศสถานะทางเศรษฐกิจของตน คนรวยจะมีขบวนแห่ที่ยิ่งใหญ่ มีกองยาว มีมโหรี มีธำมรงค์ขบวนหลายคัน บางรายถึงกับเอาช้างหลายเชือกมาเป็นขบวนแห่ด้วย เป็นการจัดงานอุปสมบทที่ฟุ่มเฟือยและขัดต่อหลักสันโดษของทางพระพุทธศาสนา

๔. เรื่องฤกษ์งามยามดี ไม่ใช่ว่าจะมีอิทธิพลต่อการจัดงานอุปสมบทเท่านั้น แต่ยังรวมถึงกิจกรรมต่างๆ ที่มนุษย์เกิดความไม่แน่ใจในชีวิตของตน เมื่อเกิดความไม่แน่ใจแล้วจึงแสวงหาสิ่งที่จะมาสร้างความมั่นใจให้ตนเอง ส่วนใหญ่จะไปหาหมอดูเพื่อให้กำหนดวันดีให้ เมื่อหมอดูว่าวันไหนดีก็จะกำหนดเอาวันนั้นเป็นวันจัดงาน “แต่บางครั้งก็ไม่ต้องไปหาหมอดู เพียงแต่ไปหาพระอุปัชฌาย์ให้ท่านกำหนดวันให้ก็ทำให้มีความรู้สึกเชื่อมั่น และปฏิบัติตามวันที่ท่านกำหนดให้”

๕. เรื่องการสวดมนต์สมโภช เป็นประเพณีอย่างหนึ่งที่ชาวบ้านจะปฏิบัติกันอยู่เสมอ เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต หากจะมองว่าเป็นพิธีการทางพระพุทธศาสนาก็จริง แต่เมื่อเทียบกับสมัยพุทธกาลแล้วถือว่าเป็นประเพณีบัญญัติที่เกิดจากความต้องการทางสังคม

๖. เรื่องอบายมุข แม้ว่าอบายมุขไม่ใช่ประเพณีสังคมก็ตาม แต่ก็มักจะถูกนำมาเป็นส่วนหนึ่งของการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอยู่เสมอ เครื่องเงินเผาจึงเป็นสิ่งที่ช่วยให้คนมีความรู้สึกว่าการอุปสมบทมีความสมบูรณ์แบบ บางแห่งก็จะถือเอาวันจัดงานเป็นเครื่องต่อรองกับเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อที่จะขอเล่นการพนัน รวมถึงอบายมุขต่างๆ ด้วย อบายมุขจึงเป็นส่วนที่เข้ามามีบทบาทในงานอุปสมบท

๗. เรื่องมหรสพ มหรสพเป็นเรื่องที่มีอยู่คู่กับการจัดงาน และเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอันเกี่ยวกับการสร้างความบันเทิงให้งานมีความรื่นเริง แม้ว่าบางงานจะเป็นงานเศร้าก็จะจ้างมหรสพมาสร้างความบันเทิงเพื่อคลายความโศกเศร้า มหรสพจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญแทบทุกงานบุญ ไม่เว้นแม้กระทั่งงานอุปสมบท เจ้าภาพมักจะแข่งกันจ้างมหรสพที่มีราคาแพงมาสมโภชเพื่อแสดงออกถึงความร่ำรวย ซึ่งเป็นการวางมาตรฐานการจ้างมหรสพ หากงานครั้งต่อไปเจ้าภาพจ้างมหรสพที่มีราคาถูกชาวบ้านก็จะพูดว่าสู้งานก่อนไม่ได้ ทำให้เจ้าภาพพยายามจัดงานให้ใหญ่โตกว่างานที่ผ่านมา มหรสพจึงเป็นค่านิยมที่ชาวบ้านให้ความสำคัญและเสียค่าใช้จ่ายไปมากกว่ารายการอื่นๆ บางครั้งมีการจ้างมหรสพราคานับแสน แต่กลับซื้อบริขารมาไม่ครบก็มีให้เห็นอยู่บ่อยครั้ง นอกจากสิ่งทีกล่าวนี้อาจจะเป็นสาเหตุที่ทำให้ทัศนคติในการอุปสมบทเปลี่ยนไปแล้ว ยังมีปัจจัยที่เป็นข้อจำกัดในการจัดงานอุปสมบทของคนไทยอีกด้วย ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

๑. ฐานะทางสังคม

๒. การประกอบพิธีกรรม

๓. ความเข้าใจในเนื้อหาสาระ

๔. เป้าหมายของการจัดงาน

กล่าวโดยสรุปศาสนาแบบบริโศคนิยมนี้ให้สัญญาว่าความต้องการสามารถบรรลุได้โดยไม่ต้องเพียรพยายาม ปัญหาชีวิตแก้ได้โดยไม่ต้องมีการทูลลงแรงสวรรค์ สามารถเข้าถึงได้โดยไม่ต้องสละความเห็นแก่ตัว

ศาสนาแบบบริโศคนิยมนี้จะเห็นได้ทั่วไปทั้งในศาสนาหลัก ๆ เช่น ธรรมกาย ศาสนาแบบนี้สามารถดึงดูดทั้งคนจนและคนรวย แต่ส่วนใหญ่แล้วผู้ที่ต่างฐานะทางเศรษฐกิจสังคมจะแยกกันเข้าหาศาสนาที่คิดว่าเหมาะกับตนมากที่สุด ขณะเดียวกันศาสนาเป็นอันมากก็จะพยายามพัฒนา “จุดขาย” เพื่อดึงผู้ศรัทธามาให้ได้ มากที่สุดเนื่องจากมีกลุ่มศาสนาที่เป็นคู่แข่งจำนวนมากที่ต้องการแย่งชิง “ลูกค้า” กลุ่มเดียวกัน ท่าทีแบบบริโศคของผู้ที่เข้าหาศาสนาผนวกกับการแข่งขันกันในหมู่ศาสนาต่าง ๆ รวมทั้งการแข่งกันผลิตสินค้าทางศาสนาเพื่อดึงเงินจากผู้ศรัทธาทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า ตลาดศาสนา หรือซูเปอร์มาร์เก็ตทางจิตวิญญาณ ซึ่งหยาบยืมเอาเทคนิคการตลาดและวิธีการอื่น ๆ ของวงการธุรกิจมาใช้ไม่น้อยเลย

ความจำเป็นต้องการมีการปฏิรูปศาสนา ศาสนาสามารถทำให้เกิดความสุขสงบในจิตใจ (แต่จะมากหรือน้อย ชั่วคราวหรือถาวรขึ้นอยู่กับว่าสามารถเข้าใจธรรมชาติความทุกข์ของมนุษย์ได้เพียงใด) แต่ในโลกที่เต็มไปด้วยสิ่งปรวนแปรทางวัตถุ และความสนุกสนานบันเทิงที่ได้มาโดยฉับพลันความสุขสงบในจิตใจกลับเป็นสิ่งที่หาได้ยาก ผู้คนเป็นอันมากเชื่อว่าเงินตราและสิ่งเสพจะทำให้มีความสุขแต่แม้จะมีเงินมากเท่าไรก็หาได้มีความสุขเพิ่มขึ้นไม่เคยมี

การวิจัยในสหรัฐอเมริกาโดยสอบถามผู้คนที่ว่าจะอะไรจะช่วยให้เขามีความสุขมากขึ้นคำตอบก็คือมีเงินมากขึ้นแต่เมื่อมีเงินมากขึ้น ก็พบว่าชีวิตก็ไม่ได้มีความสุขมากขึ้นเลย อาจเป็นทุกข์กว่าเดิมด้วยซ้ำ ความทุกข์ท่ามกลางความมั่งคั่งนี้เอง ที่ทำให้ผู้คนจำนวนมากขึ้นตระหนักว่า ศาสนาอาจเป็นคำตอบได้ แต่ศาสนาเป็นอันมากก็ไม่สามารถ ให้ความสงบอย่างที่ต้องการได้ ส่วนหนึ่งเพราะไปติดยึดกับประเพณี และรูปแบบ ซึ่งเป็นเพียงเปลือกนอกของศาสนา จนละเลยบทบาทที่สำคัญกว่าอันได้แก่ การบำบัดความทุกข์ทางจิตวิญญาณ ยิ่งกว่านั้นสถาบันศาสนาจำนวนไม่น้อยก็กลับถูกอิทธิพลของบริโศคนิยมครอบงำจนไม่เป็นที่ศรัทธานับถือของผู้คนหากบริโศคนิยมสามารถตอบสนองความต้องการทางจิตวิญญาณได้ ศาสนาก็ไม่มีความจำเป็น แต่บริโศคนิยมได้พิสูจน์ตนเองว่าไม่สามารถบำบัดทุกข์ ของมนุษย์ได้อย่างแท้จริง ซ้ำกลับสร้างความทุกข์ ให้เพิ่มพูนขึ้น ดังนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ศาสนาจะก้าวเข้ามาเป็นทางเลือกให้แก่มนุษย์ในยุคโลกาภิวัตน์ศาสนาใหญ่ ๆ ของโลกในเวลานี้มีศักยภาพที่จะทำเช่นนั้นได้ แต่ นั่นหมายความว่าศาสนาดั้งเดิมเหล่านี้ จะต้องมีการปฏิรูปตนเองให้ปลอดพ้นจากการครอบงำของบริโศคนิยมและสามารถที่จะกลับไปหาแรงบันดาลใจทางด้าน

จิตวิญญาณที่ศาสดาทั้งหลายได้ วางรากฐานไว้แล้วนำกลับมาถ่ายทอดให้แก่มนุษย์ในยุคนี้ได้อย่างสมสมัยโดยไม่ติดกับอดีต ดังนั้นจึงต้องพร้อมที่จะปฏิรูปตนเองอยู่เสมอด้วย แม้ว่าบทบาททางด้านจิตวิญญาณของศาสนาจะเป็นสิ่งสำคัญในยุคโลกาภิวัตน์แต่ก็ต้องไม่ละเลยความต้องการทางด้านวัตถุ และสังคมของมนุษย์บทบาททางจิตวิญญาณ ต้องไม่แยกจากบทบาททางเศรษฐกิจทางด้านวัตถุ และสังคมเพราะความผาสุกทางด้านจิตวิญญาณนั้นสัมพันธ์อย่างยิ่งกับความผาสุกทางวัตถุ และสังคมได้ชี้ให้เห็นว่าการตอบสนองความต้องการทางวัตถุเป็นปัจจัยสำคัญของความสำเร็จของกลุ่มศาสนาเป็นอันมาก ไม่ว่าจะเป็นขบวนการเคร่งจารีต หรือขบวนการศาสนาใหม่ ความจริงศาสนาในอดีตได้มีบทบาททั้งด้านวัตถุ สังคมและจิตวิญญาณโดยไม่แยกจากกัน การแยกบทบาททางด้านจิตวิญญาณให้แก่ ศาสนา และบทบาททางวัตถุ และสังคมให้แก่สถาบันทางโลกเป็นสิ่งที่เพิ่งเกิดขึ้นในยุคหลังนี้เองการกลับมาของศาสนาในปัจจุบันแยกไม่ออกจากการกลับมาของแนวทางแบบองค์รวมดังได้กล่าวมาในทำนองเดียวกันอนาคตของศาสนาก็อยู่ที่ว่าจะให้ความสำคัญแก่การตอบสนองความต้องการของมนุษย์อย่างเป็นองค์รวมได้มากน้อยเพียงใด

ทั้งหมดนี้เป็นภารกิจที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน การแพร่สะพัดของบริโภคนิยมในสังคมไทยปัจจุบันมิใช่อะไรอื่น หากเป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงความล้มเหลวของพุทธศาสนาในการตอบสนองความต้องการทางจิตใจของผู้คน แน่แน่นอนว่าการคล้อยตามบริโภคนิยม อย่างที่วัดวาอารามไม่น้อยกำลังทำอยู่ในปัจจุบันมิใช่ ทางออกที่พึงประสงค์ ทางออกสำหรับพุทธศาสนาจักต้องเริ่มต้นจากการปฏิรูปสถาบันสงฆ์ ทั้งด้าน การปกครองและการศึกษาเพื่อสนับสนุนให้พระสงฆ์เป็นผู้นำในทางจริยธรรมและสามารถชี้แนะผู้คนให้เข้าถึงความสงบสุขภายในท่ามกลาง ความผันผวนไม่แน่นอนของกระแสโลกาภิวัตน์

ขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้พระสงฆ์เป็นผู้นำทางสติปัญญาให้แก่ชุมชนในการแก้ไขปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ อนุรักษ์สภาพแวดล้อม และสร้างความสามัคคีกลมเกลียว บทบาทดังกล่าวเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากในการนำธรรมะกลับมาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตผู้คน และช่วยฟื้นฟู ศาสนาให้กลับมามีความสำคัญต่อสังคมแต่นอกจากการปรับปรุงสถาบันสงฆ์แล้ว สิ่งที่ต้องทำควบคู่กันก็คือการฟื้นฟูหลักธรรมทางด้านโลกุตตรธรรม ซึ่งจะช่วยให้เกิดอิสรภาพและความสุขภายในอย่างแท้จริงที่แล้วมาหลักธรรมดังกล่าวถูกละเลยไปจนผู้คนเข้าใจว่าพุทธศาสนาสอนแค่ “ทำดี ละชั่ว” เท่านั้น ทั้ง ๆ ที่การทำจิตให้บริสุทธิ์เป็นอีกด้านหนึ่งของพุทธศาสนาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งนี้ คือมิติ ทางจิตวิญญาณที่หายไปจาก คำสอนกระแสหลักของพุทธศาสนาในปัจจุบัน จนท่านพุทธทาสภิกขุ ต้องย่ำแล้วย่ำเล่าว่า “นิพพานที่นี้เดี๋ยวนี้” เป็นสิ่งที่ทุกคนควรพยายามเข้าถึงให้ได้ทั้งพระและฆราวาส เช่นเดียว กับการทำงานด้วย “จิตว่าง” แต่สภาวะดังกล่าวจะเข้าถึงได้มิใช่ ด้วยการอ่านหรือการคิด หากด้วยการปฏิบัติภาวนาที่พ้นพหุสมาธิ ภาวนาให้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาและวัฒนธรรมไทยที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้โดยง่าย จึงเป็นสิ่งที่ควรสนับสนุนกันอย่างจริงจัง

อย่างไรก็ตามการส่งเสริมให้ผู้คนมีสำนึกต่อส่วนรวม และช่วยกันสร้างสรรค์สังคมให้ดีขึ้นก็เป็นบทบาทอีกด้านหนึ่งของพุทธศาสนาที่จะมองข้ามไปไม่ได้ที่จริงนี้เป็นหลักการที่สำคัญของพุทธศาสนา แต่ถูกละเลยไปเช่นกันจนผู้คนจำนวนไม่น้อยเข้าใจว่าพุทธศาสนาเป็นเรื่องส่วนบุคคลไม่เกี่ยวกับสังคมเหมาะสำหรับผู้ต้องการหลีกเลี่ยงจากสังคม ความคิดเช่นนี้ทำให้พุทธศาสนาถูกตีกรอบให้แคบลง และนับวันจะตกอยู่ในวงล้อมของบริโภคนิยม ท่ามกลางความเสื่อมโทรมของสังคมและความทุกข์ยากของผู้คน การรื้อฟื้นหลักธรรมคำสอนเกี่ยวกับจริยธรรมทางสังคมเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้พุทธศาสนาในเมืองไทยมีพลังในการสร้างสรรค์ สังคม และบำบัดความทุกข์ ของผู้คนทั้งในทางวัตถุ และจิตใจ ดังที่ได้เคยมีบทบาทในอดีตมาแล้วโดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำต่อเมื่อพุทธศาสนาสามารถปฏิรูปตนเองจนสามารถตอบสนองความต้องการของผู้คนทั้งทางวัตถุ สังคม และจิตใจ พุทธศาสนาถึงจะเป็นคำตอบของผู้คนและมีอนาคตสดใสในยุคโลกาภิวัตน์